

TIETEEN TEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET
The Finnish Union of University Researchers and Teachers

APURAHATIETOA TUTKIJALLE

Työskentelyn ehdot, sosiaaliturva ja verotus
ELINA KATAINEN

SISÄLLYSLUETTELO

1. Perusasiat pähkinänkuoressa.....	4
2. Apurahalla työskentely	5
2.1 Rahoituksen pirstaleisuus	5
2.2 Apurahan ja työsuhteen ero	5
2.3 Apurahakaudella yliopistoyhteisössä	5
2.4 Palkkatyö apurahakauden aikana	9
3. Sosiaaliturva	10
3.1 Mela-turvaa apurahansajalle	10
3.1.1 Kuka on vakuutusvelvollinen?	10
3.1.2 MyEL-työtulo etuuksien ja maksujen perustana	11
3.1.3 Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke	12
3.1.4 Työtapaturmat, ammattitaudit ja kuntoutus	13
3.1.5 Ryhmähenkivakuutus	14
3.1.6 Oikeuden päätöksiä Mela-vakuutuksesta	14
3.1.7 Muutoksenhaku	15
3.2 Apurahakausi ja työttömyysturva	16
3.2.1 Työttömyyspäivärahan määräytyminen	17
3.2.2 Muutoksenhaku	18
3.3. Apurahakausi ja Kelan etuudet	18
3.3.1 Vanhempainetuudet	18
3.3.2 Asumistuki	19
3.3.3 Sairauspäiväraha	19
3.3.4 Kuntoutusraha	20
3.3.5 Jatko-opintotuki	20
3.3.6 Muutoksenhaku	21
3.4 Apurahakausi ja kuntien palvelut	21
3.4.1 Lasten päivähoito	21
3.4.2 Oikeuden päätös päivähoitomaksusta	21
3.4.3 Muutoksenhaku	21
4. Verotus	22
4.1 Apurahan veronalaisuus	22
4.2 Apurahiin kohdistuvien kulujen vähentäminen	22
4.3 Oikeuden päätöksiä	24
4.4 Muutoksenhaku	25
5. Ulkomailla työskentely	25
5.1 Sosiaaliturva	26
5.2 Työttömyyskassan jäsenyys	27
5.3 Verotus	27
6. Tieteentekijöiden liitto apurahalla työskentelevän turvana	28
6.1 Liiton ja työttömyyskassan jäsenyys	28
6.2 Paikallisyhdistykset ja apurahalla työskentelevät tutkijat	29
6.3 Vakuutusturva	29
6.4 Muut edut	29
7. Hyödyllisiä linkkejä	30
8. Käytettyjä lähteitä	30

APURAHATIETOA TIETEENKIJÖIDEN LIITON JÄSENILLE JA JÄSENYHDISTYKSILLE

Useimpien tutkijoiden työuralla tulee vastaan apurahakausia, jolloin palvelussuhteeseen kuuluvat itsestäänselvyydet kyseenalaistuvat. Vuoden 2009 jälkeen apurahan varassa työtään tekevän tutkijan asema on muuttunut merkittävästi sekä sosiaaliturvassa että yliopistolaitoksessa tapahtuneiden uudistusten takia. Niinpä myös Tieteentekijöiden liiton Apurahatutkijan tietopaketti on uudistettu pe-rusteellisesti ja ilmestyy nyt nimellä Apurahatietoa tutkijalle.

Apurahansaajat ovat vuoden 2009 alusta kuuluneet tietyin edellytyksin lakisääteisen eläke-, työtapaturma- ja ryhmähenkivakuutusturvan piiriin. Heillä on lisäksi ollut oikeus vakuutuslain mukaisiin päivärahaetuksiin. Samoihin aikoihin annettiin tarkempia ohjeita apurahan vaikutuksesta työttömyysturvaan, ja ohjeistusta on tarkennettu kesällä 2013. Oppaassa on tietoa myös apurahan verotuksesta ja ulkomailla apurahan varassa työskentelevän tutkijan sosiaaliturvasta.

Uusi yliopistolaki astui voimaan vuoden 2010 alusta. Yliopistolla tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet apurahakaudella olevien tutkijoiden asemaan työyhteisössään. Työoloihin liittyvistä hankaluuksista saatiin tietoa Tieteentekijöiden liiton vuonna 2012 väitöskirjavaiheessa oleville tutkijoille suunnatusta kyselystä, jonka vastauksia oppaassa on hyödynnetty (NuTu-kysely 2012). Ongelmia on ratkottu eri tavoin eri yliopistoissa ja oppaaseen on poimittu tietoa hyvistä käytännöistä.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta antoi syksyllä 2013 säätiöille ohjeistuksen toimista, joilla niin ikään parannetaan apurahansaajan asemaa yliopistoyhteisössä. Tutkijan näkökulmasta ohjeistuksen tavoite on, että apurahalla työskentelevien toimeentulo ja asema vastaisi palvelussuhteessa olevan tutkijan asemaa. Yliopistojen ja tutkimuslaitosten toivotaan säätiöiden kustakin apurahasta maksamaa yliopistokorvausta vastaan takaavan tutkijalle tämän työssään tarvitsemat tilat, laitteet ja palvelut. Säätiörahastoitus halutaan samalla näkyväksi osaksi yliopistojen rahoitusmallia.

Ratkottaviksi ongelmiksi jäävät edelleen varsinkin pienillä apurahoilla työskentelevien tutkijoiden toimeentulo, samoin yliopistojen käytäntö maksaa samaa työtä tohtoriohjelmassa tekeville tutkijoille sekä palkkaa että apurahaa. Yliopistoissa ei myöskään ole tarpeeksi tietoa siitä, että apurahakaudella olevien tutkijoiden hoitamista hallinnollisista ja opetustehtävistä tulisi aina maksaa rahallinen korvaus.

Tieteentekijöiden liitto seuraa meneillään olevia uudistuksia ja ajaa apurahalla työskentelevien etua. Oppaan viimeisessä luvussa on tietoa siitä, mitä hyötyä on ammattiliittoon kuulumisesta, ja millä tavoin Tieteentekijöiden liitto on vaikuttanut apurahalla työskentelevien asemaan. Ongelmatilanteissa kannattaa olla yhteydessä paikallisyhdistykseen tai liiton toimistoon. Yhteystiedot löytyvät helpoimmin liiton verkkosivulta [www.tieteentekijoidenliitto.fi].

Helsingissä 2.12.2013

Elina Katainen

1. PERUSASIAT PÄHKINÄNKUORESSA

Apurahalla tarkoitetaan tieteellistä tutkimusta, taiteellista toimintaa tai opiskelua varten myönnettyä rahallista avustusta. Tässä oppaassa tarkastellaan ennen muuta työskentelyapurahoja, joilla turvataan mahdollisuus omistautua kokopäiväisesti itsenäiselle tieteelliselle tutkimustyölle. Apurahoja myönnetään kuitenkin myös tutkimuksesta aiheutuvien kulujen, kuten matkojen korvaamiseen.

Apuraha on vastikkeetonta rahaa. Myöntäjä tai työtilan tarjoaja ei toisin sanoen voi vaatia apurahansaajalta vastasuoritusta eikä määrätä tämän työskentelystä tai työn tuloksista. Yleensä myöntäjä vaatii jälkeensä selvityksen rahan käytöstä, mikä ei kuitenkaan muuta apurahan luonnetta.

Apurahaa ei saa käyttää korvaamaan palvelussuhdetta, eikä apurahan saajalta voi edellyttää muuta toimintaa kuin mihin apuraha on myönnetty. Jos myöntäjä tai työtilan tarjoaja on määrittellyt tutkimuskohteen yksityiskohtaisesti, tulosten käyttö- tai tekijänoikeudet on pidätetty tai apurahaan liittyy opetus- tai muita työvelvoitteita, kysymyksessä ei tosiasiaassa ole apuraha vaan palvelussuhde, josta tulisi maksaa palkkaa. Joissain tapauksissa korvausta tietystä työsuorituksesta nimitetään apurahaksi, jotta välttyttäisiin työnantajamaksuilta. Verottajan näkökulmasta tällainen apuraha on verotettavaa tuloa.

Itsenäistä tieteellistä tutkimusta varten myönnetty apuraha sen sijaan on tavallisesti verovapaa. Julkisyhteisön myöntämä apuraha on aina veroton, yksityiseltä yhteisöltä, kuten säätiöltä tai yliopistolta, saatu apuraha on verovapaa tiettyyn määrään saakka.

Itsenäistä tieteellistä työskentelyä varten myönnetyn apurahan tunnusmerkkejä ovat:

- Apuraha on yleisesti haettavana ja myönnetään hakemuksen perusteella.

- Apurahan myöntämiseen ei liitetä erityisiä ehtoja eikä tutkimusta tehdä maksajan aloitteesta tai ohjauksessa.
- Apurahan myöntäjän ja saajan välillä ei ole työsuhdetta eikä raha ole vastikke tehdystä työstä.
- Apurahalla työskentelevä on varsinaisesta toimestaan vapaalla.

Apurahatietoa tutkijalle -oppaaseen on koottu perustiedot apurahakaudella olevan tutkijan asemasta. Omien oikeuksien turvaaminen on helpointa, kun ottaa asioista ajoissa selvää ja on ongelmatilanteissa yhteydessä omaan ammattiliittoon. Tiivistetysti voidaan sanoa, että apurahansaajan tulee ottaa huomioon seuraavaa:

- Apuraha ei ole palvelussuhde eikä apurahalla työskentelevä tutkija kuulu yliopiston tai tutkimuslaitoksen henkilökuntaan. Säätiöiden maksaman yliopistokorvauksen tarkoitus on kuitenkin, että apurahakaudella olevan tutkijan toimeentulo ja asema vastaavat palkkasuhteessa olevan tutkijan asemaa.
- Säätiöiltä, yliopistoilta ja muilta yksityisiltä yhteisöiltä saatujen apurahojen määrä voi ylittää verottoman apurahan rajan.
- Apurahansaajien lakisääteisen eläke- ja työtapaturmavakuuttamisen hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos (Mela). Vakuutuksen perustana olevan työtulon mukaan määräytyvät kaikki vakuutuksen tuomat etuudet, ja se saattaa vaikuttaa myös Kansaneläkelaitoksen (Kela) maksamiin etuuksiin.
- Apurahoja ei oteta huomioon ansiosidonnaisen työttömyysturvan

määrää laskettaessa. Apurahakausi ei myöskään kartuta ansiosidonnaiseen päivärahaan oikeuttavaa työssä-oloehto, mutta se pidentää työssä-oloehdon tarkastelujaksoa.

- Apurahakauden aikana voi liittyä ammattiliittoon muttei työttömyyskassaan. Kassan jäsenyyden saaminen edellyttää liittymishetkellä voimassa olevaa palkkatyösuhdetta. Kassasta ei kuitenkaan tarvitse erota apurahakauden alkaessa.
- Apurahakaudella voi tehdä vähäisesä määrin palkkatyötä.
- Jatko-opintoja apurahalla suorittava tutkija voi olla oikeutettu opintotukeen.
- Opiskeluun ja väitöskirjatyöhön myönnettyä apurahaa ei oteta tulona huomioon päivähoitomaksua määrättäessä, muut apurahat sen sijaan vaikuttavat maksun määrään.
- Apuraha on asumistuessa ja toimeentulotuessa huomioon otettava tulo.
- Ulkomailla apurahalla työskentelevä tutkija voi tietyin ehdoin kuulua Suomen sosiaaliturvaan, eikä hänen yleensä kannata lähetsiään erota liiton ja työttömyyskassan jäsenyydestä.

2. APURAHALLA TYÖSKENTELY

2.1 Rahoituksen pirstaleisuus

Suomen yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa tehdään tutkimusta monenlaisen rahoituksen tur-

vin. Usein työsuhteet, apurahakaudet, yliopiston ulkopuolinen työ ja työttömyys limittyvät. "Apurahatutkijat" eivät muodosta pysyvää kas-tia, vaan kyse on yhdestä tutkimustyön rahoitusmuodosta muiden joukossa.

Juha Sainion vuodelta 2010 olevan raportin mukaan vuosina 2006 ja 2007 tohtorin tutkinnon suorittaneiden rahoituslähteitä olivat tutkijakoulut, tutkimus- tai opetustehtävät yliopistolla tai ammattikorkeakoulussa, projektirahoitus, apuraha, ansiotyö yliopiston ulkopuolella ja opintotuki. Rahoitus oli pirstaleista, sillä 80 prosenttia vastaajista ilmoitti saaneensa väitöskirjaa tehdessään rahoitusta vähintään kahdesta lähteestä. Yli puolet vastaajista oli jos-sain vaiheessa työskennellyt apurahalla, naisista 63 prosenttia ja miehistä 46 prosenttia. Miehet olivat rahoittaneet väitöskirjatyötään naisia use-amminkin olemalla tutkimus- tai opetustehtävissä yliopistolla (miehistä 46 % ja naisista 38 %). Muissa rahoitusmuodoissa, kuten tutkijakou-luissa ja Akatemian projekteissa sukupuolten välillä ei ollut eroa.

Samaisen selvityksen mukaan apurahoil-la työskenneltiin vähiten teknillistieteellisellä ja kasvatustieteellisellä koulutusalailla, useimmin taas humanistisella ja lääketieteellisellä kou-lutusalailla. Tohtorin tutkinnon suoritti tuolloin noin 1 500 henkeä vuodessa, vuonna 2012 tohtoroituneita oli 1 655.

Apurahalla työskennellään yleisesti myös tohtoroitumisen jälkeen, mihin apurahansaajien ikäjakautumakin viittaa. Vuonna 2012 Melan työeläkevakuutuksia otti vajaat 2 500 tieteenharjoittajaa, joista 53 prosenttia oli 30–39-vuo-tiaita. Vanhemmiten apurahalla työskentely on vähäisempää, sillä saajista vain 20 prosenttia oli yli 40-vuotiaita. Apuraha tuntuu olevan naisille tyypillinen tutkimuksen rahoituksen muoto, sillä 60 prosenttia Mela-vakuutetuista tieteenharjoittajista oli vuonna 2012 naisia. Tätä selittää osin apurahakausien yleisyys humanistisilla ja lääketieteellisillä aloilla sekä vähäisyys teknil-listieteellisillä aloilla. Jakauma viittaa kuitenkin siihen, että apurahalla työskentelyyn liittyvät toimeentulo- ja muut ongelmat kasautuvat jos-

sain määrin enemmän nais- kuin miespuolisille tutkijoille.

Tieteentekijöiden liiton vuoden 2010 jäsenkyselyn mukaan 67 prosenttia vastaajista oli jossain vaiheessa työskennellyt apurahalla. Kotimaisella apurahalla näistä oli työskennellyt 69 prosenttia ja ulkomaisella apurahalla 24 prosenttia. Osa oli saanut sekä koti- että ulkomaista rahoitusta. Edellisiin kyselyihin verrattuna apurahoilla työskentely oli lisääntynyt (48 % vuonna 1998, 60 % vuonna 2001, 62 % vuonna 2004 ja 65 % vuonna 2007).

2.2 Apurahan ja työsuhteen ero

Apurahalla työskentelevän tutkijan asemaa palvelussuhteessa työskentelevän asemasta siinä, ettei hän kuulu yliopiston henkilökuntaan. Häneltä puuttuvat monet työsuhteeseen liittyvät edut, mutta myös velvollisuudet. Yleisesti ottaen apurahakaudella oleva tutkija saa nauttia perinteisestä akateemisesta vapaudesta enemmän kuin palvelussuhteessa oleva kollega. Häntä eivät koske työajan kohdennukset, matkahallintamoduulit tai hallinnolliset tehtävät. Valmistuneet tutkimukset tulee kuitenkin kirjata yliopistojen rahoituksen pohjana oleviin tietokantoihin. Myönteisiä puolia tuli esiin myös Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnatun kyselyssä:

"Ainoa välttämätön suhde laitoksen ja minun välilläni liittyy ohjaukseen, muilta osin olen vapaa kuin taivaan lintu." (NuTu-kysely 2012)

"Apurahalaisuus ei sinänsä ole huono vaihtoehto – vähemmän kaikenlaista byrokratiaa kuin työsuhteisilla." (NuTu-kysely 2012)

"Tiettyjä asioita voi tutkia vain avaramielisen säätiön rahoituksella. Yhä enemmän rahoituksesta tulee yrityksiltä ja yhä vaikeampi on saada rahoitusta arkaluontoisten alueiden tutkimukseen." (NuTu-kysely 2012)

Apurahalla työskentelevällä tutkijalla on silti myös omanlaisiaan ongelmia. Koska hän ei kuulu yliopiston henkilökuntaan, yliopistolla ei ole häntä kohtaan työnantajavelvollisuuksia. Apurahalla työskentelevä tutkija ei voi esimerkiksi saada yliopiston henkilökuntakorttia siihen kuuluvine etuuksineen. Apurahansaaja ei myöskään ole yliopiston puolelta vakuutettu eikä hän voi käyttää työterveyshuollon palveluja. Apurahansaaja on kuitenkin tietyn edellytyksin ollut vuodesta 2009 vakuutusvelvollinen ja asiaa hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Apurahakaudella terveydenhuolto hoituu oman kunnan tai Melan korvaamien yksityisten terveydenhuoltopalvelujen avulla (tarkempia tietoja Mela-vakuutuksesta on luvussa 3).

Nuorille tutkijoille suunnatussa kyselyssä yksi vastaajista kuvasi apurahan varassa tutkivan aseman ennakoimattomuutta ja muistutti siitä, että vaikka apurahalla työskentelevä säästyy tietyiltä työsuhteeseen kuuluvilta näennäisistä, kuulu hänen aikaansa lisärahoituksen hankkimiseen:

" – – apurahansaajat ja palkalla työskentelevät ovat työyhteisössä eriarvoisessa asemassa hyvin monen asian suhteen (ansoiden suuruus, sosiaaliturva, työterveyshuolto, mahdollisuudet vaikuttaa, palkan saaminen opetuksesta, mahdollisuudet keskittyä tutkimiseen), vaikka tekevät periaatteessa samaa työtä. Eriarvoisuus heijastuu myös työyhteisön ilmapiiriin ja hyvinvointiin. Usein käy vielä niin, että väitöskirjatyöntekijä saa aluksi palkkaa, mutta viimeisiksi vuosiksi putoaa apurahalle, jolloin urakehityksestä seuraa tulotason romahtaminen, vaikka normaalissa työelämässä pitäisi olla toisin päin. Apurahojen hakeminen (yli kymmenen hakemusta vuodessa) on stressaavaa ja motivaatiota laskevaa." (NuTu-kysely 2012)

Samaa työtä yliopistolla tekevät tutkijat eivät siten ole yhdenvertaisessa asemassa. Heillä on erilaiset edut ja velvollisuudet.

Yliopistojen olisikin hyvä miettiä omia käy-

täntöjään ja niiden vaikutusta samaa työtä tekeviin tutkijoihin. Esimerkiksi tohtorihjelmissä työskentelee nuoria tutkijoita työsuhteessa ja yliopiston tai siihen kytköksissä olevan säätiön myöntämällä apurahalla. Tieteentekijöiden liiton ja verottajan kannan mukaan jälkimmäisessä tapauksessa kierretään työnantajavelvollisuuksia eli toimitaan harmaan talouden alueella. Verottajan ohjeen mukaan "jos apurahan myöntää saajan työnantaja, suoritus on yleensä korvausta tehdystä työstä. Silloin kyse on palkasta, vaikka se maksettaisiin apurahan nimellä."

Yliopistojen pitäisi perustella, miksi osalle samaa työtä tekevästä tutkijoista maksetaan palkkaa ja osalle apuraha. Esimerkiksi Åbo Akademin tohtorihjelmassa vuonna 2013 työskentelevän tutkijan akatemian omilta rahastoilta saama apuraha oli 1 500 euroa kuukaudessa, palkka sen sijaan alkoi vajaasta 2 000 eurosta ja nousi työn edetessä lähelle 2 700 euroa. Jyväskylän yliopistossa tohtorikoulutuksen ensimmäisen vuoden rahoituksena voidaan käyttää yliopiston myöntämää apurahaa tai yhden vuoden määräaikaista työsuhdetta. Mikäli opinnot ja tutkimustyö etenevät odotusten mukaisesti tutkijan kanssa solmitaan tämän jälkeen kolmen vuoden työsuhde.

Tavoitteeksi olisi hyvä asettaa, että väitöskirjatyötä päätoimenaan tekevien tutkijoiden tulisi olla palkkasuhteessa yliopistoon. Apurahakäytännöt voidaan hyväksyä vain, kun tutkija on saanut rahoitusta yliopiston ulkopuoliselta säätiöltä tai lyhytaikaisena väitöskirjan viimeistelyapurahana.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan syksyllä 2013 sopiman ohjeistuksen mukaan apurahalla työskentelevän tutkijan täysivaltainen asema yliopistoyhteisön jäsenenä saavutetaan parhaiten saattamalla hänet sopimussuhteeseen yliopiston kanssa. Säätiöille suositellaan, että vuoden 2014 hauista lähtien apurahahakemukseen vaaditaan yliopiston tai tutkimuslaitoksen sitoumus, jolla tutkijalle taataan tutkimuksenteon "tavanomaiset perusedellytykset" samalla tavoin kuin laitoksen muille tutkijoille. Jos hakijalle myönnetään apu-

raha, sitoumuksesta tulee osapuolia velvoittava sopimus. Säätiöt puolestaan maksavat suoraan yliopistolle korvauksen, joka on seitsemän prosenttia apurahan määrästä. Yliopistokorvauksen vastineeksi tutkijalle taataan sopimusmallin mukaan "työskentely- ja laboratoriotilat, laitteet (mukaan lukien tietotekniset laitteet) sekä tietoliikenne-, puhelin-, posti-, kopiointi- ja kirjasto- palvelujen käyttömahdollisuus".

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta suosittaa myös kotimaisten säätiöiden tiederahoitukseen ottamista osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön laatimaa yliopistojen rahoitusmallia, johon ulkomaisilta säätiöiltä tuleva rahoitus jo sisältyy. Yksityistä säätiörahoitusta kerännyt yliopisto saisi tällöin lisärahaa myös valtiolta. Tämä lisäisi säätiörahoituksen arvostusta yliopistojen silmissä. Yliopistojen tulisi tilastoida ja ilmoittaa vuosittain sitoumusperusteisesti saamansa säätiörahoitus opetus- ja kulttuuriministeriölle.

Sopimusmalli on kuitenkin vain suositus ja nähtäväksi jää, missä määrin yliopistot haluavat siihen sitoutua. Tieteentekijöiden liitto seuraa tilannetta ja pyrkii osaltaan edistämään sopimusten käyttöönottoa.

Apurahalla työskentelevät tutkijat ovat lopulta myös keskenään eriarvoisessa asemassa, sillä elämiseen tarkoitettujen apurahojen määrä vaihtelee tuntuvasti. Esimerkiksi yliopiston myöntämä väitöskirjan viimeistelyapuraha saattaa olla 1 200 euroa kuukaudessa, joidenkin säätiöiden myöntämät apurahat taas yli 2 000 euroa kuukaudessa. Eriarvoisuutta on lisännyt, että yliopistojen työtilojen ja välineiden vastikkeeksi perimät kulukorvaukset ovat olleet erisuuruisia eikä niitä ole peritty kaikkialla. Säätiöiden yliopistoille suoraan maksama yliopistokorvaus oikaisee tätä vinoumaa vuodesta 2014 alkaen.

2.3 Apurahakaudella yliopistoyhteisössä

Apurahalla työskentelevän tutkijan asemasta ei ole säädetty 2010 voimaan astuneessa yliopistolaissa, vaan kukin yliopisto päättää käytän-

nöistä itse. Kaikista apurahalla tutkimustyötä tekevän henkilön sidonnaisuuksista ja oikeuksista yliopistossa on sovittava erikseen. Huomattava osa yliopistoyhteisöön kuuluvista tutkijoista on perinteisesti työskennellyt aika ajoin apurahan varassa, ja kuulunut samalla tasa-arvoisena jäsenenä työyhteisöön. Apurahakaudella olevien tutkijoiden ongelmat ovat kuitenkin kärjistyneet yliopistouudistuksen myötä. Heitä on rajattu yliopistoyhteisön ulkopuolelle ja heidät on määritelty kulueräksi.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan sopimusmalli tasoittaa vähitellen tutkijoiden asemassa olevia eroja. Tietyt käytännöt saattavat silti säilyä työyhteisöissä ja olisivatkin hyvä tunnistaa niitä ja puuttua niihin. Tieteentekijöiden liitto seuraa sopimusmallin käyttöönottoa ja vaihtuksia eri yliopistoissa.

Yksi esimerkki eriarvoistavista käytännöistä on vaalioikeus. Yliopiston hallintoelinten, kuten hallituksen, yliopistokollegion, tiedekuntaneuvoston ja laitosneuvoston vaaleissa vaalioikeutettuja ja vaalikelpoisia ovat joissain yliopistoissa vain työsuhteiset tutkijat. Vaalioikeudesta ja vaalikelpoisuudesta on säädetty jokaisen yliopiston hallintojohtosäännössä tai vaalijohtosäännössä.

Koska tutkija ei apurahakaudellaan kuulu yliopiston varsinaiseen henkilökuntaan, yliopistoa ei ole voitu velvoittaa järjestämään hänelle työtilaa, välineitä ja palveluja. Jotkut yliopistot, tiedekunnat ja laitokset ovat perineet tiloissaan apurahalla työskenteleviltä tutkijoilta tilavuokraa tai yleiskulukorvausta. Nuorille tutkijoille suunnatun kyselyn mukaan tämä ei ole kovin yleistä, sillä 87,7 prosenttia vastanneista apurahalla työskennelleistä tutkijoista ei maksanut vuokraa työtilastaan vuonna 2012. Samalta vuodelta olevassa Koneen säätiön kyselyssä 20 prosenttia vastaajista maksoi työtiloistaan vuokraa. Jyväskylän yliopiston tieteentekijöiden kyselyssä 2013 havaittiin yleiskustannusten veloittamisessa suurta vaihtelua tiedekuntien välillä ja jopa sisällä. Myös Helsingin yliopistossa tiedekuntien käytännöt ovat vaihdelleet, mikä on asettanut apurahalla työskentelevät tutkijat

keskenään eriarvoiseen asemaan.

Tutkijan tulisi voida apurahakaudellakin kehittää opetustaitojaan. Tuntiopetuksesta ja hallinnollisista tehtävistä olisi tällöin sovittava työ sopimuksella ja niistä olisi maksettava erillinen korvaus eli palkka, josta yliopisto maksaa työnantajamaksut. Apurahalla työskentelevän mahdollisuuksia opettaa ovat vähentäneet tuntiopetukseen varattujen määrärahojen leikkaukset. Apurahakaudella olevalla tutkijalla ei myöskään aina ole oikeutta osallistua henkilöstökokouksiin, opetuksen suunnitteluun ja yliopistopedagogiseen koulutukseen, eikä siten mahdollisuutta vaikuttaa opetussuunnitelmiin tai tuoda esiin ja vahvistaa osaamistaan.

Erityisen ongelmallinen on ollut tilanne, jossa yliopisto edellyttää apurahakaudella olevan tutkijan opettavan tai hoitavan hallinto-tehtäviä työtilan, -välineiden ja palvelujen vastineeksi. Nuorille tutkijoille suunnatun kyselyn mukaan 27,9 prosenttia vastanneista apurahalla työskennelleistä tutkijoista teki laitokselle tai oppiaineelle hallinnollisia, opetuksellisia tai tutkimuksellisia töitä ilman rahallista korvausta ja 16,4 prosenttia ei ollut saanut erillistä rahallista korvausta opetuksesta. Apurahakaudesta ei yleensä saa työtodistusta, joten opetus- ja hallinnollisissa töissä saatu kokemus jää kirjaamatta ansioluetteloon.

Myös apurahalla työskentelevien tutkijoiden erilaisten tukipalvelujen saantia on vaikeutettu. Väitöskirjaa tekevä tutkija on voinut käyttää jatko-opiskelijalle tarjolla olevia palveluja, mutta väitöskirjavaiheen jälkeen palveluja on ollut vaikeampi saada. Apurahalla työskentelevän tutkijan osallistumista henkilöstökoulutukseen tai yliopiston tarjoamaan liikunta- ja kulttuuritoimintaan on niin ikään saatettu rajoittaa. Esimerkiksi Helsingin yliopistossa apurahalla työskentelevä tutkija voi osallistua tiettyihin kohdennettuihin koulutuksiin, kuten Valmistaudu väitökseen -tilaisuuksiin, ja muuhun koulutukseen, sikäli kuin kursseilla on tilaa. Palvelut, joita tarjotaan koko yliopistoyhteisölle ovat olleet apurahalla työskentelevän tutkijankin käytettävissä. Näihin on kuulunut esimerkik-

si tasa-arvoasioihin ja ulkomailla työskentelyyn liittyvä neuvonta.

Apurahakaudella oleva tutkija ei aina ole saanut ladata omalle koneelleen tieteenteolle välttämättömiä tietokoneohjelmia, ja jopa pääsy kirjaston elektronisiin aineistoihin on ollut osalta kielletty. Nuorille tutkijoille suunnatun kyselyn vastaajat kertoivat monista työtä vaikeuttavista käytännöistä:

"Apurahalla työskentelevät post doc -tutkijat ovat hyvin erilaisessa tilanteessa yliopistosta ja laitoksesta riippuen. Omalla laitoksellani apurahalla olevat post docit koetaan rasitteeksi, eikä heillä ole minäkäänlaista asemaa laitoksella. Käytännössä tämä tarkoittaa, ettei ole mahdollisuutta työtilaan, yliopiston sähköpostiin, ja tämän seurauksena atk-käyttölupaan, mistä taas seuraa se, ettei kotoa käsin (missä siis työt tehdään) voi käyttää yliopiston kirjaston sähköisiä aineistoja, sanakirjoja yms. Tämä hankaloittaa huomattavasti tutkimuksen tekoa." (NuTu-kysely 2012)

Joissakin yliopistoissa apurahakaudella oleville tutkijoille on kuitenkin jo ennen Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan sopimusmallin käyttöönottoa järjestetty vastaavanlaiset työskentelymahdollisuudet kuin yliopiston työsuhteessa oleville tutkijoille. Esimerkkinä hyvistä käytännöistä on Tampereen yliopisto, jossa apurahan varassa työskenteleviltä ei ole peritty tilavuokraa, ja heidän kanssaan on solmittu sopimus työtilan käytöstä. Sopimus on samalla ollut merkki työyhteisöön kuulumisesta ja ääni-oikeudesta yliopiston vaaleissa.

Myös Jyväskylän yliopiston ohjeistuksen mukaan apurahakaudella olevan tutkijan käytössä olevista tarvikkeista ja palveluista (tietokone, tulostus- ja kopiointimahdollisuus, atk-käyttäjätunnukset, atk-tuki, puhelin, toimistotarvikkeet, postitus, laboratoriotilojen käyttömahdollisuus jne.) on sovittu apurahatutkijan sopimuksessa. Työtilan on saanut, jos apurahaan on sisältynyt yleiskustannuslisä.

Muussa tapauksessa mahdollisuus työhuoneeseen on vaihdellut yksikön ja henkilöstötilanteen mukaan. Helsingin yliopistossa yksiköt ovat niin ikään voineet halutessaan tehdä apurahalla tutkivan kanssa sopimuksen, jossa määritellään tämän oikeudet ja velvollisuudet. Sopimus on pitänyt tehdä aina, kun apurahakaudella olevalle tutkijalle on annettu yksiköstä työskentelytila tai muita etuuksia. Työtiloista on peritty vuokraa yksikön johtajan harkinnan mukaan.

Tieteentekijöiden liiton kannan mukaan apurahalla työskentelevät tutkijat ovat yliopistolle tärkeä voimavara eivätkä kuluerä. He tuottavat yliopistolle julkaisuillaan paitsi tutkimustuloksia, myös arvokkaita suorituspisteitä, jotka osaltaan vaikuttavat yliopiston rahoitukseen. Liiton tavoite on saada kaikki yliopistot ja tutkimuslaitokset omaksuma apurahalla työskentelevien asemaa parantavia hyviä käytäntöjä, joihin kuuluvat arvostus, tasapuolinen kohtelu työyhteisössä sekä työtilojen ja -välineiden käyttämisestä solmittava sopimus. Opetus- ja hallinnollisista tehtävistä on myös tehtävä työ-sopimus ja maksettava palkka.

2.4 Palkkatyö apurahakauden aikana

Miten käytännössä määritellään päätoiminen apurahalla työskentely? Säätiöiden ja rahastojen väljimmässä suosituksissa korostetaan joustavuutta ja tapauskohtaista harkintaa. Joillakin säätiöillä on tarkat ohjeet apurahan ohella hyväksyttävän ansiotyön määrästä. Esimerkiksi Emil Aaltosen säätiö sallii apurahansaajalle vähäisen määrän "oman alan opetustyötä tai vastaavaa, joka kattaa enintään 20 prosenttia työajasta". Helsingin yliopiston tiedesäätiön ohjeissa satunnaisia tai säännöllisiä tuntitöitä voi tehdä enintään 25 prosenttia työajasta siten, että työaikaa tarkastellaan kuukausitasolla. Sama 25 prosentin sääntö on Suomen Kulttuurirahastolla, jonka ohjeistuksessa todetaan myös, että "työskentelyapurahaa ja kokopäiväisestä työstä maksettavaa palkkaa tai toista työskentelyapurahaa tai työskentelyapurahaa vastaavaa aikuiskoulutustukea

ei voi nostaa samanaikaisesti”. Osa rahastoista ei määrittele sivutyön osuutta, ja onkin parasta aina tarkistaa oman apurahan myöntäjältä eli rahaston tai säätiön asiamieheltä, miten muihin tuloihin suhtaudutaan.

Jos apurahansaajan ja -maksajan välillä on palvelussuhde, verottaja voi tulkita myös apurahan palkaksi. Apurahansaajan on oltava varsinaisesta toimestaan vapaalla apurahalla työs-kentelyn ajan. Jos apurahan myöntäjä on oma työnantaja, on apurahatyön oltava muuta kuin palvelussuhteessa tehtävää työtä.

3. SOSIAALITURVA

Suomen toimeentuloturvajärjestelmä perustuu ennen muuta vakuuttamiseen. Osan etuuksista rahoittaa valtio, osa varoista kerätään vakuute-tuilta ja työnantajilta vakuutusmaksuilla. Sosia-alivakuutus turvaa toimeentulon lapsen synty-män, vanhuuden, työkyvyttömyyden, sairauden ja työttömyyden aikana sekä perheen huoltajan kuollessa. Se sisältää sairausvakuutuksen, työt-tömyysvakuutuksen, tapaturmavakuutuksen ja eläkevakuutuksen. Osa eduista perustuu asu-miseen Suomessa, mutta monet vähimmäis-toimeentuloa suuremmista etuuksista ovat ansiosidonnaisia ja perustuvat työntekoon. Sosia-alivakuutuksen toimeenpanoa hoitavat työelä-ke- ja tapaturmavakuutuslaitokset, työttömyys-kassat ja Kela. Sosiaalivakuutusta täydentävät palvelut. Apurahakaudet heikensivät aiemmin tutkijoiden sosiaaliturvaa monin tavoin, mutta vuoden 2009 jälkeen tilanne on kohentunut.

3.1 Mela-turvaa apurahansaajalle

Apurahansaajan työeläketurvasta ja kuntoutus-etuuksista säädetään maatalousyrittäjän eläke-laissa (MyEL) [www.finlex.fi/fi/laki/ajanta-sa/2006/20061280] ja sen voimaanpanosta annettussa laissa. MyEL-vakuutuksella apura-hansaaja pääsee hänelle vahvistetun työtulon perusteella myös sairausvakuutuslain mukaisten

ansiosidonnaisten päivärahaetuuksien ja Kelan kuntoutusrahan piiriin. Vakuuttamisen hoitaa Maatalousyrittäjien eläkelaitos. Apurahansaajaa ei kuitenkaan lakeja sovellettaessa pidetä yrittä-jänä, vaan omassa työssä työllistyvänä henki-lönä. Apurahansaajan vakuutusturvaan pereh-dyttävät Melan verkkosivulla [www.mela.fi/fi/apurahansaajat] olevat yleiset ohjeet ja sieltä löytyvät ajantasaiset julkaisut [www.mela.fi/fi/tietoa-melasta/julkaisut/24]. **Apurahan-saajien Mela-turva** -oppaasta on saatavana myös englannin kielinen versio [www.mela.fi/fi/tietoa-melasta/julkaisut/22].

Apurahansaajan lakisääteinen vakuutus-turva koostuu kolmesta osasta:

- **MyEL-eläkevakuutus** kerryttää tule-vaan eläkettä vanhuuden ja työkyvyt-tömyyden varalle.
- **MATA-työtaturmavakuutus** on apurahatyössä sattuneiden työtaturmien ja työstä aiheutuneiden ammattitautien varalle. Ryhmähen-kivakuutus takaa lähiomaisille turvaa kuolemantapauksen sattuessa.
- **MELA-sairauspäiväraha** on lyhyen ajan sairausturva, jota maksetaan Kelan sairauspäivärahan omavastuun (9 pv) ajalta. Omavastuu-aika MELA-sairauspäivärahassa on neljä päivää.

Pakettia voi halutessa täydentää vapaa-ajan tapaturmavakuutuksella, joka haetaan erikseen. (Jos apurahansaaja kuuluu Tieteen-tekijöiden liittoon, hänellä on jäsenyysetuna vapaa-ajan tapaturmavakuutus, ks. luku 7.)

3.1.1 Kuka on vakuutusvelvollinen?

Maatalousyrittäjän eläkelain mukaan va-kuutusvelvollisuus koskee kaikkia Suomen sosiaaliturvaan kuuluvia, Suomessa asuvia 18–67-vuotiaita, ei vanhuuseläkkeellä olevia

työskentelyapurahan saaja, niin henkilökohtaisen apurahan saaneita kuin työryhmässä apurahalla työskenteleviä (projektiapurahat). Vakuutusvelvollinen on lisäksi henkilö, joka työsuhteessa ollessaan tai yrittäjätoimintaa harjoittaessaan saa apurahan näistä toimista erillään tehtävää tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten.

Vakuutusvelvollisuus ei koske perustutkinto-opiskeluun tarkoitettuja apurahoja eikä pelkästään kulujen kattamiseen tarkoitettuja matka- ja muita apurahoja. Väitöskirjatyö sen sijaan kuuluu lain soveltamisalaan.

Lain piiriin kuuluvat Suomesta vuonna 2009 tai sen jälkeen myönnettyt yli neljän kuukauden yhtäjaksoiseen työskentelyyn myönnettyt apurahat. Aikarajausta on pidetty lain pahimpana puutteena, sillä se karsii vakuutusvelvollisista esimerkiksi väitöskirjan viimeistelyapurahan saajat, samoin ne, joilla on vuoden mittaan useita lyhyitä apurahoja. Määrältään apurahan on oltava neljän kuukauden jaksolta vähintään 1 217,33 euroa (vuoden 2013 tasossa).

Apurahansaaja on vakuuttamisvelvollinen myös ulkomailla työskentelyn aikana, jos hän edelleen kuuluu Suomen sosiaaliturvan piiriin ja jos apuraha on myönnetty Suomesta. Apurahan varassa ulkomailla työskentelevän tutkijan sosiaaliturvasta on lisää tietoa oppaan 5. luvussa.

Suomesta myönnetyllä apurahalla työskentelevä ulkomaalainen henkilö vakuutetaan, mikäli hän kuuluu Suomen sosiaaliturvaan apurahatyöskentelyn aikana. Jos esimerkiksi saksalainen tutkija muuttaa Suomeen työskentelemään suomalaisen apurahan turvin yhdeksi vuodeksi, hän on velvollinen ottamaan MyEL-vakuutuksen. Hänelle annetaan apurahalla työskentelyn perusteella myönteinen päätös Suomen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta yhden vuoden ajalle. Lisäksi hän on sairausvakuutettu sekä oikeutettu perhe-etuuksiin Suomessa. Jos apurahakautta tämän jälkeen jatketaan toiseksi vuodeksi, tutkija vakuutetaan Suomessa vakinaisesti asuvana, ja hän on oikeutettu samoihin etuuksiin kuin muutkin maassa

vakinaisesti asuvat. Työttömyysturvalakia ei kuitenkaan sovelleta.

Vakuutusturva määritetään aina apuraha-kohtaisesti. Samaan tarkoitukseen myönnettyjä apurahoja ei voi eläketurvan kartuttamiseksi yhdistää. Apurahatyöskentelyyn perustuva vakuutus on aina määräaikainen. Apurahatyön päättyessä myös vakuutus päättyy. Kertynyt eläke jää kuitenkin järjestelmän muistiin myöhempää maksamista varten.

3.1.2 MyEL-työtulo etuuksien ja maksujen perustana

Apurahansaajan on kolmen kuukauden kuluessa työskentelyn aloittamisesta oltava itse yhteydessä Melaan vakuutuksen ottamiseksi. Vakuutettavalle vahvistetaan vuotuinen MyEL-työtulo ja rekisteröidään sen perusteella työsuhderekisteriin vuosityöansio. Rekisteri on sosiaaliturvatuksien pohjana. Työtulon perusteella määräytyvät MyEL-eläkkeet, MATA-tapaturmavakuutuksen ansionmenetyskorvaus ja Melan lyhyen ajan sairauspäiväraha, samoin Kelan maksamat päivärahaetuudet, kuten äitiys- ja vanhempainraha ja sairausvakuutuksen päiväraha, sekä liikennevakuutuksen ansionmenetyskorvaus. Työtulo vaikuttaa myös Yle-veron suuruuteen. Työtulosta lasketaan lisäksi vakuutusmaksujen määrä.

Apurahansaajan työtulo lasketaan seuraavan kaavan mukaan:

$(\text{apuraha} - \text{kulut}) \times 360$
työskentelypäivien lukumäärä (kaikki päivät)

apuraha = apurahan kokonaismäärä
kulut = kuluihin kohdennettava osuus

Kulut otetaan huomioon vain, jos apurahan myöntäjä on tarkoittanut apurahan osittain niihin. Kuluosuudesta tulisi mainita myöntäjän Melalle tekemässä ilmoituksessa ja apurahan saajalle lähetettävässä myöntöpäätöksessä. Tällöin apurahansaajan on esitettävä Melalle selvitys työskentelystä aiheutuvista sekä mate-

riaali- ja muista kuluista. Ennen vuotuisen työtu-
lon vahvistamista eläkelaitoksen arvioima kuluja
vastaava osuus vähennetään myönnetystä apu-
rahasta. Tämä on aiheuttanut päänvaivaa, sillä
apurahansaajan on arvioitava kulut etukäteen,
eikä myöntäjän ilmoituksessa tai myöntöpää-
töksessä useinkaan tarkasti mainita työskente-
lyyn ja kuluihin osoitettuja osuuksia apurahasta.
Myöntäjä saattaa vain ilmoittaa työskentely-
apurahan sisältävän ”lakisääteisen sosiaalitur-
van sekä tavanomaiset matka-, laite- ja työhuo-
nekustannukset”. Ellei myöntäjä ole erikseen
määrittänyt kulujen osuutta, saaja voi vähentää
kuluina enintään puolet apurahasta.

Kuluosuuden arvioinnissa apurahan myön-
täjän Melaan tekemä ilmoitus on osoittautunut
tärkeäksi. Myös apurahan myöntäjän hakuoh-
jeissa mainittu kuluihin varattava osuus painaa
työtuloa laskettaessa. Riitatapauksissa vähiten
painoa on ollut apurahan saajalle lähetetyllä
myöntökirjeellä (ks. luvun lopussa olevia oikeu-
den ratkaisuja), jos siinä ei ole erikseen mainittu
kuluihin kohdistettavaa osuutta.

Lakisääteiset vakuutusmaksut ovat yh-
teensä keskimäärin 15–16 prosenttia työsken-
telyapurahan määrästä. Maksuprosentti riippuu
kuitenkin iästä ja MyEL-työtulosta. Alle 53-vuo-
tiaan henkilön noin 20 000 euron MyEL-työtu-
lolla yhden vuoden vakuutusmaksu on reilut 2
600 euroa. Kannattaa vielä huomata, että vuo-
sittainen ideksikorotus korottaa työtuloa ja siten
maksujen ja korvausten määrää, vaikka apuraha
ei nousekaan.

Mela perii eläke-, tapaturma- ja ryhmä-
henkivakuutusmaksut vakuutuksen voimas-
saoloaikana eli apurahatyöskentelyn aikana.
Sairausvakuutuslain mukaiset maksut perii ve-
rottaja jälkikäteen.

Maksut voi suurelta osin vähentää vero-
tuksessa. Mela toimittaa vakuutusmaksutiedot
verottajalle ja ne on merkitty esitäytettyyn ve-
roilmoitukseen.

Vakuutusturvan voi keskeyttää määrätyis-
tä syistä, joita ovat muun muassa sairaus, kun-
toutus, lapsen syntymä tai alle kolmevuotiaan
lapsen hoito sekä ase- ja siviilipalvelus. Lisäksi

on täytettävä niin kutsuttu neljän kuukauden
sääntö: keskeytystä täytyy edeltää neljän kuu-
kauden vakuutuskausi, keskeytysajan on oltava
vähintään neljä kuukautta ja vakuutuskautta
oltava keskeytyksen jälkeen jäljellä vähintään
neljä kuukautta. Muun työn vastaanottaminen
ei toistaiseksi ole keskeytysperuste. Tutkijan työ
uppoaa tässä mielessä huonosti vakuutusjärjes-
telmään, ja muun työn vastaanottamisen hy-
väksymistä keskeytysperusteeksi suunnitellaan
parhaillaan. Vakuutus voidaan myös päättää, jos
apurahaa ei käytetä kokonaisuudessaan.

3.1.3 Vanhuus- ja työkyvyttömyyseläke

Eläkejärjestelmä rakentuu Suomessa kahden
järjestelmän varaan. Kansaneläkkeellä turva-
taan vähimmäistoimeentulo eläkkeelle siirryt-
täessä ja työeläkkeellä ansiotason säilyminen.
Eläkkeelle voi jäädä joustavasti ikävälillä 63–68.
MyEL-eläkevakuutus kattaa vanhuuseläkkeen,
osa-aikaeläkkeen, työeläkekuntoutuksen ja
työkyvyttömyyseläkkeen. Vuonna 1949 tai sitä
ennen syntyneitä apurahansaajia koskevat myös
säännökset työttömyyseläkkeestä. MyEL-eläke-
vakuutus kartuttaa eläkettä 18–52-vuotiailla 1,5
prosenttia, 53–62-vuotiailla 1,9 prosenttia ja 63
ikävuodesta 68 vuoteen 4,5 prosenttia vuodessa
vakuutuksen perusteena olevasta työtulosta.

MyEL-vakuutus kerryttää eläketurvaa
myös työkyvyttömyyden varalta. Jos henkilön
työkyky alentuu sairauden, vian tai vamman
vuoksi niin, ettei hän pysty ansaitsemaan koh-
tuullista toimeentuloa, hän voi saada työky-
vyttömyyseläkettä. Se myönnetään toistaiseksi
tai määräajaksi, joko täytenä tai osaeläkkeenä.
Työkyvyttömyyseläkkeen saaminen ei edellytä
työskentelyn lopettamista kokonaan, koska työ-
kyvyttömyydenkään ei tarvitse olla sataprosent-
tista. Työkyvyttömyyseläkkeeseen oikeutetulle
apurahansaajalle vahvistetaan työtulo, joka
vastaa hänen jäljellä olevaa työkykyään apura-
halla tehtävään työhön. Osa-aikaeläkettä saa-
van apurahansaajan työtulo on puolet vakiin-
tuneesta työtulosta, jos apurahansaaja tämän

lain mukaisella osa-aikaeläkkeellä ollessaan jatkaa apurahan varassa työskentelyä. Työkyvyttömyyseläkkeen saajan kuukausiansiot saavat vuonna 2013 nousta 733,80 euroon ilman, että se vaikuttaa hänen eläkkeensä jatkumiseen. Jos ansiot jäävät alle tämän summan, niistä ei tarvitse ilmoittaa Melaan.

Kuntoutustuki on määrääjälle myönnettävä työkyvyttömyyseläke. Se myönnetään silloin kun eläkkeen hakijan odotetaan parantuvan hoidon tai kuntoutuksen avulla takaisin työhön. Kuntoutustuki voidaan myöntää täyden tai osa-eläkkeen suuruisena.

Työkyvyttömyys- tai osa-aikaeläkettä saava henkilö voidaan vakuuttaa jäljellä olevan työpanoksen mukaan, jos apurahalla työskentely jatkuu ja vakuuttamisen edellytykset täyttyvät.

3.1.4 Työtapaturmat, ammattitaudit ja kuntoutus

Tapaturmalla tarkoitetaan äkillistä, odottamatonta, tahatonta ja ulkoisen tekijän aiheuttamaa tilannetta, jossa henkilö loukkaantuu. MATA-työtapaturmavakuutus korvaa apurahatyössä sattuneen tapaturman aiheuttamat vammat, ei kuitenkaan tapaturmasta riippumatonta sairautta, vaikka sairauden oireet ilmenisivät ensimmäisen kerran työtapaturman yhteydessä.

MATA-vakuutuksesta korvataan vamman hoidosta, lääkkeistä ja hoitomatkoista aiheutuneet välttämättömät kulut, samoin vammaan liittyvä, lääkärin määräämä fysikaalinen hoito. Korvauksilla ei ole ylärajaa. Jos tapaturma aiheuttaa työkyvyttömyyttä, maksetaan tapaturmapäivärahaa enintään vuoden ajan. Jos työkyvyttömyys kestää yli vuoden, maksetaan tapaturmaeläkettä. Päivärahan ja eläkkeen suuruus perustuu MyEL-työtuloon.

Ammattitautina korvataan sairaus, jonka apurahatyöskentely on todennäköisesti ja pääasiallisesti aiheuttanut. Sairauden tulee olla aiheutunut fysikaalisesta, kemiallisesta tai biologisesta tekijästä, kuten ääriästä, melusta, orgaanisesta pölystä, homeitiöistä, bakteerista

tai viruksesta. Tavallisimpia ammattitauteja ovat astma, nuha, ihottumat ja homepölykeuhko.

Jännetupen tulehdus ja olkaluun sivunastan tulehdus eli tenniskyynärpää korvataan ammattitautina, jos sairaus on aiheutunut kättä rasittavista tavan takaa toistuvista, yksipuolisista tai oudoista työliikkeistä. Rannekanavaoireyhtymä voidaan korvata, jos työ on ennen oireiden ilmaantumista sisältänyt pitkäaikaisesti ranteen keskiasennosta poikkeavia, rannetta kuormittavia liikkeitä. Sen sijaan tuki- ja liikuntaelinsairauksia kuten nivelrikkoa, nikamavälilevysairautta tai muita rasitusperäisiä sairauksia ei korvata.

Kun tapaturma sattuu, on mentävä heti lääkäriin, vaikka vamma tuntuisi pieneltäkin. Jos vaiva pahenee, on helpompi osoittaa, että sen aiheutti alun perin tapaturma. Samoin ammattitaudin oireiden ilmetessä on mentävä lääkäriin. Apurahansaaja voi näissä tapauksissa hakeutua joko oman kuntansa terveyskeskukseen tai yksityisen lääkärin vastaanotolle. Lääkäri kirjoittaa työkyvyttömyysajalta sairauslomastodistuksen. Vakuutustodistus on osoitus voimassa olevasta MATA-työtapaturmavakuutuksesta, ja sen esittämällä saa maksuttoman hoidon. Myös apteekki antaa lääkkeitä ja tarvikkeita maksutta, jos lääkäri on tehnyt tarvittavan merkinnän reseptiin.

Kun korvattava tapaturma tai ammattitauti heikentää työ- tai toimintakykyä, Mela voi kustantaa MATA-kuntoutuksen, jotta työnteko voi jatkua entisessä tai uudessa ammatissa. Kuntoutus on joko lääkinnällistä tai ammatillista. Kuntoutusta harkitaan aina Melassa tapaturma ja ammattitauti asioiden käsittelyn yhteydessä, ja aloitteen voi tehdä myös asiakas itse tai häntä hoitanut terveydenhoitotaho.

MATA-kuntoutuksen, esimerkiksi koulutuksen tai kuntoutuskurssin ajalta maksetaan täyttä tapaturmapäivärahaa tai -eläkettä. Tapaturmavakuutus ei kuitenkaan korvaa ennaltaehkäisevää kuntoutusta.

Jos kuntoutuksen tarve johtuu sairaudesta, jonka vuoksi apurahansaajalla on uhka joutua lähivuosina työkyvyttömyyseläkkeelle, kuntoutus myönnetään maatalousryttäjien eläkelain mukaisena MyEL-kuntoutuksena.

Työkyvyttömyyseläkkeellä tai kuntoutustuella oleva voi saada kuntoutusta, jolla häntä autetaan palaamaan työhön. Kuntoutuksen yksi edellytys on sairaus tai vamma, jonka lääkäri on tutkimusten perusteella todennut. Kuntoutusta ei voida antaa ennalta ehkäisemään sairautta. Fysioterapiaa tai hoitojaksoja kuntoutuslaitoksissa ei korvata MyEL-kuntoutuksena, vaan niitä pitää hakea Kelasta.

3.1.5 Ryhmähenkivakuutus

Omaisilla on oikeus korvaukseen sellaisen henkilön kuoleman jälkeen, jolla oli kuollessaan voimassa pakollinen MyEL-vakuutus tai sen päättymisestä ei ole ehtinyt kuluja kolmea vuotta. Jos edunjättäjän vakuutus on päättynyt täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen tai yksilölliseen varhaiseläkkeeseen, oikeus korvaukseen säilyy viisi vuotta.

3.1.6 Oikeuden päätöksiä Mela-vakuutuksesta

Seuraavissa Työeläkeasioiden muutosaluekunnan (TELK) ja Vakuutusosaston (VO) ratkaisuissa korostuu apurahan myöntäjän Melalle tekemän ilmoituksen merkitys, kun ratkotaan työskentelyaikaa tai kulujen osuutta. Lain mukaan apurahan myöntäjän on kirjallisesti ilmoitettava Melalle apurahasta ja ilmoituksessa on mainittava apurahansaajan nimi, henkilötunnus, myönnetyn apurahan määrä ja käyttötarkoitus sekä se, sisältyykö apurahaan kuluja. Myös apurahan myöntäjän hakuohjeilla ja -ilmoituksella on katsottu olevan merkitystä. Sen sijaan apurahansaajalle lähetettävälle myöntökirjeelle ei ole annettu painoa.

A:lle oli 2010 myönnetty 21 000 euroa toisen vuoden apurahaa väitöskirjatyön tekemiseen ulkomailla. Apurahan myöntäjä ilmoitti Melalle rahan olevan tarkoitettu yhden vuoden työskentelyyn ja sisältävän kuluja. Sama todettiin apurahapäätöksessä. Apurahan myöntäjän yleisissä ohjeissa vuon-

na 2010 haettaville apurahoille kerrottiin työskentelyn osuudeksi vähintään 1 500 euroa kuukaudessa.

Työtuloa määriteltäessä apurahasta vähennettiin kuluja 3 000 euroa. Mela vakuutti A:n 12 kuukauden ajalle ja vuotuisesti työtuloksi katsottiin 18 321,69 euroa. A vaati, että työtuloa laskettaessa ulkomailla suoritettavien opintojen suorat kulut eli yli 22 000 euron lukukausimaksu otetaan huomioon kokonaisuudessaan. A vetosi siihen, että apurahan myöntöpäätöksessä ei ollut mainintaa kuluosuutta koskevasta rajoitteesta, vaan se mainittiin ainoastaan vakuutus päätöksen liitteenä olleessa apurahan myöntäjän kirjelmässä "Ohjeita apurahansaajille".

TELK hylkäsi A:n valituksen. TELK:n mukaan maatalousyrittäjän eläkelain lähtökoh- ta on, että apurahatyöskentely vakuutetaan niin, että siitä kertyy muun työn tapaan ansiosidonnaista eläketurvaa. Toinen läh- tökohta on, että työskentelyä varten saatu apuraha vakuutetaan apurahan myöntäjän ilmoituksen mukaisesti.

A haki muutosta TELK:n päätökseen ja vaati vähennettäväksi ilmoitettujen kulujen hyväksymistä alkuperäisen, eläkelaitokselle tehdyn esityksen mukaisesti. VO hylkäsi valituksen ja katsoi, että Mela on voinut A:n eläkevakuutuksen perusteena olevaa vuotuista työtuloa määrittäessään ottaa huomioon apurahan myöntäjän ilmoituksen. Sillä, että apurahan myöntöpäätöksessä ei mainittu työskentelyn osuutta apurahan määrästä, ei katsottu olevan merkitystä työtulon oikeellisuutta arvioitaessa. (VO 23.5.2012)

A:lle oli myönnetty kuuden kuukauden apuraha väitöskirjatyöskentelyyn. Mela vakuutti A:n myönnetyn mukaisesti. A valitti päätöksestä, koska hän ei oman ja työnantajalta saadun ilmoituksen perusteella ollut tehnyt väitöskirjatyötä missään vaiheessa yhdenjaksoisesti neljää kuukautta. A ilmoitti

Melalle olevansa päätoimisesti erään laitoksen ylilääkäri.

Sekä TELK että VO hylkäsivät valituksen ja katsoivat, että apuraha oli vakuutettu myöntäjän ilmoituksen perusteella, eikä työskentelyaikaa lain mukaan voida määrittellä toisin. (VO 15.6.2011)

Seuraavassa tapauksessa on pohdittu apurahatyöskentelyn keskeyttämisperusteita. Voimassa olevan lain mukaan palkkatyön vastaanottaminen ei ole keskeytysperuste. Lakia ollaan kuitenkin muuttamassa, ja muutoksesta ilmoitetaan Melan verkkosivulla.

A:lle oli myönnetty 12 kuukauden työskentelyapuraha. Mela vakuutti A:n ajalle 1.2.2009–31.1.2010. A otti toukokuun alusta vastaan vuoden loppuun kestävä palkkatyön ja vaati vakuutuksensa keskeyttämistä työsuhteen ajaksi tai, jos Mela ei hyväksy keskeyttämistä, vakuutuksen saattamista voimaan vasta apurahatyöskentelyn alkaessa uudelleen.

TELK hylkäsi apurahan keskeyttämisvaatimuksen, mutta hyväksyi toissijaisen vaatimuksen. A katsottiin vakuuttamisvelvolliseksi vasta siitä lukien, kun hän aloittaa uudelleen apurahatyöskentelynsä jäljellä olevan osan. Päätöstä perusteltiin sillä, että A:n työ ei ollut jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään neljää kuukautta. (TELK 15.12.2009)

Ongelmia saattaa tuottaa myös rajanveto Työeläkelain (TyEL) ja MyEL:n välille.

Yliopiston tiedekunta oli myöntänyt A:lle apurahan väitöskirjan tekemistä varten ajalle 1.2.–30.6.2009. Mela vakuutti A:n myöntäjän ilmoittamalle jaksolle. A valitti päätöksestä, koska hän oli samassa tiedekunnassa tuntiopettajana 19.1.–19.3.2009 ja sai korvauksen tuntiopetuspalkkauksen mukaan.

TELK hylkäsi valituksen, koska MyEL:n mukaan apurahansaajana pidetään myös henkilöä, joka työsuhteessa ollessaan tai yrittäjätoimintaa harjoittaessaan saa apu-

rahan työsuhteesta tai yrittäjätoiminnasta erillään tehtävää tutkimusta varten. TELK:n mukaan A:n tuntiopettajan työ ei liittynyt väitöskirjan aiheeseen, ja koska apuraha oli saatu työsuhteesta erillään tehtävää tutkimusta varten apurahatyöskentely oli vakuutettava MyEL:n mukaan. (TELK 14.12.2009)

3.1.7 Muutoksenhaku

Eläke- ja kuntoutuspäätöksestä valitetaan Työeläkeasioiden muutoslautakuntaan ja tapaturmapäätöksestä tapaturma-asioiden muutoksenhakulautakuntaan. Molemmissa tapauksissa valitus lähetetään Melaan, joka voi oikaista päätöksen. Jos päätöstä ei Melassa muuteta asia etenee ko. lautakuntaan, jonka päätöksestä voi vielä valittaa Vakuutusoikeuteen.

Ota yhteyttä Melan asiakaspalveluun henkilökohtaisesti tai asioi sähköisesti [www.mela.fi/asiointipalvelut], kun

- teet vakuutushakemuksen apurahatyöskentelystä
- lähdet työskentelemään apurahalla ulkomaille
- palaat ulkomailta ja jatkat apurahatyöskentelyä Suomessa
- haluat keskeyttää apurahatyöskentelysi sairauden, kuntoutuksen, lapsen syntymän tai alle kolmevuotiaan lapsen hoidon, varusmies- palvelun, siviilipalveluksen tai muun vastaavan syyn vuoksi
- jatkat keskeytynyttä työskentelyäsi
- jätät vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeelle
- lopetat apurahalla työskentelyn ennen vakuutuskauden päättymistä

3.2 Apurahakausi ja työttömyysturva

Työttömälle maksettavia tukia ovat työttömyyspäiväraha (ansiopäiväraha tai peruspäiväraha) ja työmarkkinatuki. Yleistä tietoa peruspäivärahas- ta ja työmarkkinatuesta saa Kelan verkkosivuilta [www.kela.fi/tyottomat], ansiosidonnaisesta työttömyysturvasta taas Työttömyyskassojen yhteisjärjestön sivuilta [www.tyj.fi/fin/etusivu]. Opettajien työttömyyskassan jäsenille on tarkentavaa tietoa kassan verkkosivuilla [www.opetk.fi]. Ansiopäivärahan saaminen edellyttää työttömyyskassan jäsenyyttä ja niin sanotun työssäoloehdon täyttymistä, joista on tarkempaa tietoa jäljempänä.

Apurahakaudella olleen tutkijan on ensimmäisenä työttömyyspäivänä rekisteröidyttävä Työ- ja elinkeinotoimistoon (TE-toimisto) työnhakijaksi. Tämän voi tehdä verkossa TE-palvelut-sivustolla [www.te-palvelut.fi/te/fi]. Verkkosivulta ja TE-toimistosta saa tämän jälkeen toimintaohjeet. Työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää, että apurahakausi on todistettavasti loppunut ja että työtön hakee kokoaika-työtä – myös muuta kuin tutkimustyötä – ja on työmarkkinoiden käytettävissä. TE-toimistoon ilmoittauduttaessa tulisi toisoin sanoen ilmoittaa selkeästi, että tutkimustyö on päättynyt eikä sitä tai opintoja jatketa ennen kuin uusi rahoitus on järjestyksessä. Toimiston antaman kielteisen lausunnon syy on usein se, että tutkija ilmoittaa jatkavansa tutkimuksen tekemistä työttömänä ollessaan. Sivutoiminen omassa työssä työllistyminen ei ole etuuden maksamisen este. Sivutoimista työllistyminen on, kun se ei estä kokoai- katyön vastaanottamista. Arvioinnin tekee aina TE-toimisto.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) antoi 18.6.2013 TE-toimistoille ohjeen työttömyys- turvan työvoimapolitiittisista edellytyksistä. Se sisältää muun ohella apurahatyöskentelyyn liittyvän ohjeistuksen. Työttömyysturvain mukaan "[p]äätoimisesti omassa työssään työllistyneen henkilön katsotaan edelleen työllistyneen siinä siihen ajankohtaan asti, jona työnhakijan esit- tämän selvityksen perusteella tai muuten on

ilmeistä, ettei toimintaa enää jatketa". Työttö- mäksi jääminen tulee näin ollen todeta ja työt- tömyysetuusia ratkaista ennen muuta apura- halla työskennelleen tutkijan oman, luotettavan selvityksen pohjalta. Tutkimustyön päättymistä osoittaa tällöin TEM:n ohjeen mukaan esimer- kiksi apurahakauden päättyminen, väitöskirjan luovuttaminen esitarkastukseen tai käsikirjoi- tuksen jättäminen kustantajalle.

Syyskuussa 2013 TEM kuitenkin muutti mainittua ohjetta asettaen väitöskirjaa apura- halla tekevät tutkijat eriarvoiseen asemaan mui- hin apurahalla työskenteleviin nähden. Ohjeen saatteessa todetaan, että lokakuun 2013 alusta pitäen "jatkotutkinto-opiskelijan oikeutta työt- tömyysetuuteen arvioidaan työttömyysturva- lain opiskelua koskevan säännöksen perusteella myös apurahakauden aikana ja sen jälkeen eikä omassa työssä työllistymisenä, kuten apuraha- kauden osalta on tähän asti toimittu".

Jos toiminta on päättynyt, muttei ole ole- massa tapaa näyttää asiaa kohtuudella toteen, asia ratkaistaan myös työnhakijan ilmoituksen perusteella. TE-toimisto antaa tällöin esteettö- män työvoimapolitiittisen lausunnon määräaika- sena, enintään neljäksi kuukaudeksi. Määräajan päätyttyä tilannetta tarkastellaan uudelleen, ja työnhakijalta pyydetään selvitys toiminnastaan tältä ajalta. Jos uusi selvitys edelleen osoittaa toiminnan päättyneen, annetaan hakijalle tois- taiseksi voimassa oleva esteetön lausunto.

Apurahakaudelta työttömäksi jäänyt tutki- ja voi pitää yllä ammattitaitoaan ilman, että tällä on vaikutusta hänen oikeuteensa saada työttö- myysetuutta. Ammattitaidon ylläpitämisestä ei pyydetä työnhakijalta selvitystä. Ammattitaidon ylläpitämistä ovat ohjeen mukaan esimerkiksi "omatoiminen harjoittelu ja taitojen arvioit- taminen alan osajilla", "perehtyminen uusiin työvälineisiin ja metodeihin", apurahojen ha- keminen, ennen työnhakijaksi ilmoittautumista valmistuneiden artikkeleiden julkaiseminen, sa- tunnainen esiintyminen, aiempaan tieteelliseen työhön perustuvien pienimuotoisten lehtiar- tikkeleiden kirjoittaminen, osallistuminen alan kongresseihin tai työllistymisen edistäminen

muunlaisella verkostoitumisella. Tutkijan ei työttömänä ollessaan myöskään tarvitse luopua ammattitaitonsa ylläpitämiseksi tarvitsemistaan työvälineistä tai työhuoneesta.

Jos työttömälle työnhakijalle myönnetään apuraha, katsotaan työskentely aloitetuksi sinä päivänä, jona apuraha on nostettavissa. Yli neljän kuukauden mittaisissa apurahoissa apurahakausi määräytyy MyEL-vakuutusvelvollisuuden alkamisesta. Kauden alkua voi siirtää osoittamalla, että apurahatyöskentelyn aloittamiselle on apurahansaajasta riippumaton este. Tällainen osoitus voi olla apurahan myöntäjän ilmoittama apurahakauden alkamispäivä, projektista vetovastuussa olevan tahon antama todistus aloitusajankohdan myöhentymisestä tai kutsujan todistus vierailuajankohdasta. Myös ennalta määrätty kenttätutkimusjakso, tietty ulkomailla tehtävä työskentelyjakso tai työkyvyttömyys voivat siirtää työskentelyn aloitusta, ja vastaavasti pidentää työttömyyspäivärahan maksukautta.

Apurahakauden kestossa myöntäjän ilmoitus on ensisijainen. Jos apurahakausi on määritelty kuukausina, lasketaan kesto täysin kuukausina apurahatyöskentelyn aloittamisesta. Hakija voi osoittaa apurahakauden keston myös Melasta saadulla ilmoituksella vakuutuskauden kestosta. Mikäli apurahakautta ei ole määritelty rahoitus- tai vakuutus päätöksellä, se arvioidaan jakamalla saatu apuraha taiteilija-apurahan kuukausimäärällä (1.3.2013 alkaen 1 649,77 €/kk). Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että erityisesti myönnettäessä verovapaata apuraha suurempia apurahoja työskentelyn kesto tulisi kirjata apurahapäätöksiin, jotta apurahansaajan työttömyysturva voidaan laskea oikein.

3.2.1 Työttömyyspäivärahan määräytyminen

Tieteentekijöiden liiton palkansaajana työskentelevät jäsenet voivat vakuuttaa itsensä työttömyyden varalta Opettajien työttömyyskassassa. Opettajien työttömyyskassaan hyväksytään jä-

seneksi opettajien, psykologien ja sivistystoimen asiantuntijoiden ohella opetus-, tutkimus- tai niitä tukevista tehtävissä yliopistossa, korkeakoulussa, Suomen Akatemiassa tai tutkimuslaitoksessa työskentelevät henkilöt. Työttömyyskassan jäsenmaksu sisältyy liiton jäsenmaksuun.

Palkansaajakassan (kuten Opettajien työttömyyskassan) jäseneksi ei voi liittyä apurahakauden aikana, vaan liittymishetkellä tutkijan tulee olla Suomessa asuva palkkatyöntekijä. Jäseneksi voi päästä yhdenkin tunnin voimassa olevalla palkkatyösuhteella, joka on vakuutuksenalaista – palkasta toisin sanoen pidätetään lakisääteiset vakuutusmaksut ja työnantaja osallistuu omalla rahoitusosuudellaan vakuutusturvan kerryttämiseen. Kun tutkija on liittynyt kassaan, hän voi apurahakauden tai muun vastaavan palkattoman jakson aikana edelleen olla sen jäsen. Jäsenmaksu tulee kuitenkin maksaa myös palkattomalta ajalta.

Työttömyyskassan jäsenyyden lisäksi ansioidon työttömyyspäivärahan saaminen edellyttää työssäoloehdon täyttymistä. Oikeus ansioon suhteutettuun työttömyyspäivärahaan syntyy, kun työtön työnhakija on ollut työttömyyskassan jäsen vähintään 34 viikkoa ja on jäsenenä ollessaan täyttänyt työssäoloehdon eli ollut työttömyyttä edeltävän 28 kuukauden tarkastelujakson aikana 34 viikkoa työssä, jossa työaika on vähintään 18 tuntia viikossa ja palkka työehtosopimuksen mukainen. Opetustyössä oppilaitoksessa, kuten yliopistolla ja korkeakoulussa, työaikavaatimus on vähintään 8 tuntia viikko, joissakin tehtävissä tätä vähemminkin. Vuoden 2014 alusta jäsenyys- ja työssäoloehto lyhenee 26 viikkoon.

Työssäoloehdon täyttymiseen lasketaan vain palkkatyö. Apurahakausi samoin kuin muun muassa päätoiminen opiskelu, sairauspäiväraha-aika ja vanhempainpäivärahakaudet ovat kuitenkin hyväksyttäviä syitä olla poissa työmarkkinoilta. Ne toisin sanoen pidentävät 28 kuukauden tarkastelujaksoa, enimmillään seitsemällä vuodella. Tarkastelujakso on siten pisimmillään 9 vuotta 4 kuukautta työttömyyden alusta taakse päin.

Kun apurahalla ennen työttömyysjakson alkamista työskennellyt tutkija hakee työttömyyskassalta ansiosidonnaista päivärahaa, on hakemukseen liitettävä selvitys apurahakaudesta. Selvityksen tekeminen on tarkastelujakson pidentämisen edellytys ja mahdollistaa ennen apurahakautta tehdyn työn huomioon ottamisen.

Apurahakaudella olleen tutkijan päivärahaa määriteltäessä apurahaa ei oteta huomioon tulona, vaan ansiosidonnaisen päivärahan suuruus määräytyy yleensä työttömyyttä edeltäneiden, työssäoloehdon aikaisten vakiintuneiden palkkatulojen perusteella. Työttömyyskassan maksama päiväraha muodostuu perusosasta ja palkan mukaan määräytyvästä ansio-osasta. Ansio-osan suuruus on 45 prosenttia päiväpalkan ja perusosan erotuksesta. Päivärahan kuuluu lapsikorotus, joka riippuu huollettavien lasten lukumäärästä.

Päivärahalakuri ja hyödyllistä tietoa ansio-
turvasta on Työttömyyskassojen yhteisjärjestön [www.tyj.fi] ja Opettajien työttömyyskassan [www.opetk.fi] sivuilla.

Apurahakaudella olleet, työttömäksi jäävät tutkijat, jotka eivät täytä työssäoloehdot, voivat hakea etuuksia Kelalta. Työmarkkinatukea myönnetään ilman tarveharkintaa 130 ensimmäiseltä työttömyyspäivältä, jos hakija on ollut MyEL:n mukaisesti vakuutettuna yhteensä vähintään 24 kuukautta työttömäksi jäämistä edeltäneiden 48 kuukauden aikana.

3.2.2 Muutoksenhaku

Työ- ja elinkeinotoimiston antamaan työvoimapolitiittiseen lausuntoon ei voi hakea muutosta valittamalla. Työvoimapolitiittinen lausunto sitoo Kelaa, samoin työttömyyskassaa, joka antaa lausunnon perusteella päätöksen työttömyysetuudesta. Päätöksen saamiseksi hakijan on pantava hakemus vireille Kelaan tai työttömyyskassaan. Tästä päätöksestä voi valittaa työttömyysturvan muutoksenhakulautakuntaan ja sen päätöksestä edelleen vakuutusosikeuteen.

3.3. Apurahakausi ja Kelan etuudet

MyEL-vakuutuksella apurahansaaja pääsee hänelle vahvistetun työtulon perusteella myös sairausvakuutuslain mukaisten ansiosidonnaisten päivärahaetuuksien ja Kelan kuntoutusrahan piiriin. Asumistukea määritettäessä apuraha lasketaan pysyviin kuukausituloihin työtulon suuruusena.

3.3.1 Vanhempainetuudet

Suomessa asuvalla odottavalla naisella, joka täyttää asumiseen ja terveystarkastukseen liittyvät edellytykset, on oikeus saada lain mukainen äitiysavustus. Valittavana on äitiyspakkaus, joka sisältää vauvan vaatteita ja muita tarvikkeita, tai veroton rahallinen äitiysavustus (140 € vuonna 2013). Myös adoptiolapsen vanhemmalla on oikeus äitiysavustukseen, jos hän asuu Suomessa ja hänen luokseen on nimetty sijoitettavaksi alle 18-vuotias lapsi.

Suomessa työssä oleva henkilö voi raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon perusteella pitää äitiys-, isyys- tai vanhempainlomaa, jolta hän saa lainmukaista äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa. Vanhempainetuudet ovat äitiysrahaa lukuun ottamatta samat adoptiovanhemmille, jotka äitiysrahan sijasta saavat pidemmän vanhempainrahakauden. Ulkomailta lapsen adoptoivat voivat hakea Kelasta tukea adoptiosta aiheutuviin kustannuksiin. Rekisteröidyssä parisuhteessa oleva saa isyysrahaa sukupuolestaan riippumatta, jos hän adoptoi puolisonsa lapsen tai adoptiolapsen.

Äitiysvapaa alkaa aikaisintaan 50 arkipäivää (ma–la) ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua aikaa. Isyysvapaata on lapsen syntymän jälkeen enintään 54 arkipäivää, ja se on pidettävä ennen kuin lapsi täyttää kaksi vuotta tai adoptiolapsi on ollut perheessä kaksi vuotta. Äitiysvapaan jälkeen äiti tai isä voi jäädä vanhempainvapaalle ja saada vanhempainrahaa. Vanhempainvapaan voi myös jakaa. Kela maksaa vanhempainrahaa 158 arkipäivää. Yleensä vanhempainrahaa maksetaan, kunnes lapsi on noin yhdeksänkuinen. Monikkoperheille van-

hempainrahaa maksetaan jokaisesta lapsesta 60 arkipäivää pidempään toisesta lapsesta alkaen. Vanhempainvapaan jälkeen voi jäädä hoitovapaalle ja saada kotihoidon tukea. Voi myös palata töihin osa-aikaisesti ja saada osittaista hoitorahaa.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan määrä lasketaan viimeisimmän verotuksessa vahvistetun työtulon perusteella. Jos hakija on saanut apurahaa ja hänellä on ollut MyEL-vakuutus, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha lasketaan sen pohjana olevan työtulon mukaan. Jos kuitenkin päivärahaa edeltävien kuuden kuukauden työtulot ovat nousseet 20 prosenttia verotuksessa vahvistetuista tuloista, maksetaan päiväraha näiden kuuden kuukauden tulojen mukaan. Jos hakijalla ei ole työtuloja, maksetaan vähimmäispäivärahaa. Tuen määrään saattavat vaikuttaa muutkin seikat, joista on lisätietoa Kelan verkkosivulla [www.kela.fi/vanhempainraha_maara].

Jos äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan aikana tekee tutkimusta, jota varten on saanut apurahaa, maksetaan työskentelypäiviltä äitiys- ja vanhempainraha vähimmäismääräisenä. Niiltä arkipäiviltä, jolloin ei ole tehnyt työtä, vanhempainpäiväraha maksetaan normaalisti. Isyysrahan saaminen edellyttää, ettei isyysvapaan aikana työskentele tai opiskele päätoimisesti. Työskentelypäivät tulee ilmoittaa Kelaan. Ilmoituksen voi tehdä Kelan asiointipalvelussa [www.kela.fi/asiointi/] ja se kannattaa tehdä ajoissa, jotta välttyään liikamaksulta ja takaisinperinnältä.

Lastenhoidon tukena maksetaan kotihoidon tukea, yksityisen hoidon tukea sekä osittaista hoitorahaa. Kotihoidon tuki ja yksityisen hoidon tuki ovat vaihtoehtoja kunnan järjestämälle päivähoitolle, ja ne muodostuvat hoitorahasta, hoitolisästä ja kuntalisästä. Hoitolisä maksetaan vain yhdestä hoitorahaan oikeuttavasta lapsesta, ja sen määrä riippuu perheen tuloista. Kuntalisän maksaminen ja määrä perustuvat kunnan päätökseen ja ovat näin ollen kuntakohtaisia.

Hoitolisää määritettäessä tulona ei oteta huomioon korkeakoulun perustutkinnon opinnot varten saatuja apurahoja. Jos sen sijaan

jatkotutkintoa varten myönnetty apuraha turvaa toimeentulon tieteellisen tutkimustyön harjoittamisaikana, se rinnastetaan palkkatuloon ja otetaan huomioon tulona. Mikäli apuraha on tarkoitettu kustannusten korvaamiseen (esim. matkakuluihin), sitä ei lasketa tuloihin.

3.3.2 Asumistuki

Asumistukea voidaan maksaa pienituloisille asumismenojen vähentämiseksi. Tukea voi saada vuokra-, asumisoikeus- tai omistusasunnon kustannuksiin. Asumistukea haetaan Kelan paikallistoimistosta. Asumistuki on enintään 80 prosenttia kohtuullisista asumismenoista. Asumistuen saamiseen vaikuttavat ruokakunnan tulot, henkilöiden lukumäärä, sekä asunnon sijaintikunta. Mikäli ruokakunnan tulot ylittävät vahvistetun enimmäismäärän, asumistukea ei myönnetä. Samaan ruokakuntaan luetaan aina samassa asunnossa asuvat lähisukulaiset, avio- puoliset sekä rekisteröidyn parisuhteen osapuolet.

Tuloina otetaan huomioon ruokakuntaan kuuluvien bruttokuukausitulot sekä sosiaalietuudet. Mikäli tulojen määrä vaihtelee, otetaan huomioon arvioidut vuositulot. Apuraha otetaan huomioon MyEL-työtulon mukaisena.

3.3.3 Sairauspäiväraha

Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnattu kysely osoitti, ettei apurahalla tutkimustyötä tekevien vakuutusturvaa vielä tunneta hyvin. Useat vastaajat olivat huolissaan apurahakauden terveydenhoidosta:

”Jos sairastumme [sisäilmaongelmien vuoksi], sairautta ei luokitella työperäiseksi eikä korvausta saa.” (NuTu-kysely 2012)

”— esimerkiksi useamman viikon mutta alle kuukauden sairastapauksessa ei ole käytännössä tai ainakaan taloudellisesti mahdollista (tai ainakaan kannattavaa) hakeutua 'sairauslomalle' (tai mistä oikeastaan jäädä

sairaslomalle, kun ei ole työsuhdetta?) eli katkaista apurahan maksatusta. Itse asiassa tuo apurahansaajan mahdollisuus sairastaa on yksi asia, josta en itsekään ole millään tavalla selvillä – –.” (NuTu-kysely 2012)

MyEL-vakuutus kuitenkin takaa monipuolista sairausajan turvaa. MELA-sairauspäiväraha on lyhyen ajan sairausturva, jota maksetaan Kelan sairauspäivärahan omavastuun (9 pv) ajalta. MELA-sairauspäivärahan omavastuu-aika on neljä päivää. Mela-vakuutuksella pääsee lisäksi yhdeksän sairauspäivän jälkeen Kelan maksamien, sairausvakuutuslain mukaisten ja työtuloon perustuvien päivärahaetuuksien piiriin. MyEL-työtulo vaikuttaa joko edellisen vahvistetun verovuoden työtulona tai kuuden sairauslomaa edeltävän kuukauden ansiotasossa. Lyhyiden alle yhdeksän arkipäivän sairauslomien päivärahaa haetaan suoraan Melalta. Pidemmän sairauden perusteella hakemus tehdään Kelaan. Mela-päivärahaa saa myös pyhäpäiviltä, Kelan päivärahaa sen sijaan vain arkipäiviltä. Hakemuksiin tarvitaan lääkärintodistus, jonka saa oman kunnan terveyskeskuksesta.

MATA-työtapaturmavakuutus antaa turvaa apurahatyössä sattuneiden työtapaturmien ja työstä aiheutuneiden ammattitautien varalle, mistä on lisää tietoa edellä kohdassa 3.1.4.

Lisäksi monet säätiöt tarjoavat apurahan-saajalle ylimääräisen sairauskuluvakuutuksen. Niistä saa tietoa oman apurahan myöntäjältä.

3.3.4 Kuntoutusraha

Kela tarjoaa kuntoutusta työikäisille harkinnanvaraisena ja ammatillisena kuntoutuksena sekä järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluvana kuntoutuspsykoterapiana. Kelan kuntoutus täydentää muiden tahojen järjestämää kuntoutusta ja sen tavoite on parantaa ja tukea työkykyä sekä edistää työelämässä pysymistä tai sinne palaamista.

Kelan kuntoutusraha, ylläpitokorvaus ja harkinnanvarainen kuntoutusavustus turvaavat toimeentulon kuntoutukseen osallistumisen

ajalta. Hakijalla tulee olla hyväksyttävä kuntoutuspäätös esimerkiksi lääkäriltä tai Kelalta. Apurahansaajalla kuntoutusraha lasketaan MyEL-työtulon mukaan. Kelaan on ilmoitettava, jos MyEL-vakuutuksen voimassaolon päättöy kuntoutusaikana.

3.3.5 Jatko-opintotuki

Jatko-opintoja suorittava tutkija on oikeutettu opintotukeen (opintorahaan, asumislisään ja valtion takaamaan opintolainaan), jota haetaan oppilaitoksesta saatavalla hakulomakkeella. Tukea voidaan myöntää hakemuksen saapumiskuukaudesta alkaen. Yliopistossa suoritettavan tieteellisen, taiteellisen ja ammatillisen jatkotutkinnon tukiaika riippuu siitä, milloin yliopisto on myöntänyt jatkotutkinnon suoritusoikeuden ja henkilö on ensimmäistä kertaa ilmoittautunut läsnä olevaksi opiskelijaksi. Opintotukea voi saada enintään yhdeksän kuukauden ajan, jos on aloittanut opintonsa 1.8.2011 tai sen jälkeen. Jos taas opinnot on aloitettu ennen lukuvuotta 2011–2012, enimmäistukiajan rajoitusta ei ole. Opintotukea voi saada kaikkia korkeakouluopintoja varten yhteensä enintään 70 tukikuukauden ajan. Opintotuki myönnetään yleensä lukuvuodeksi kerrallaan.

Opintotuen saamiseen vaikuttavat veronalaiset ansio- ja pääomatulot, veronalaiset sosiaalietuudet, ulkomailta saadut tulot ja toimeentulon turvaamiseen tarkoitetut työskentelyapurahat. Apurahansaajan on ilmoitettava opintotukihakemuksessaan apurahan myöntäjä ja sen kattama kausi. Apurahasta voidaan vähentää tavanomaisia kuluja. Palkka-, apuraha- ja muita tuloja saa kalenterivuositain olla määrä, joka vaihtelee opintotukikuukausien lukumäärän mukaan. Ns. vapaatulo lasketaan seuraavasti

1. 660 € jokaista kuukautta kohden, jolta väitöskirjatutkija on saanut opintorahaa tai asumislisää; sekä
2. 1 970 € jokaista kuukautta kohden, jolta väitöskirjatutkija ei ole saanut opintorahaa tai asumislisää.

Puolison tulot eivät vaikuta opintotuen

asumislisään. Asumisliisän rajoituksista on tietoa Kelan verkkosivuilla [www.kela.fi/asumisliisa_kenelle].

Työttömyysturvan näkökulmasta jatko-opiskeluun liittyvä tutkimustyö (lisensiaatintyö, väitöskirja) on edelleen opiskelua, jos toimeentulon lähteenä on opintotuki, eikä esimerkiksi apuraha tai palkkatulo. Jos tutkija työttömyyden alkaessa ilmoittaa jatkavansa jatko-opintoja, tutkittavaksi tulee se, voidaanko opintoja pitää sivutoimisinä. Sivutoimisuus osoitetaan olemalla valmis ottamaan vastaan kokoaikatyö. Tässä riittää oma ilmoitus ja osoitus siitä, että ei ole saamassa apurahaa tai opintotukea ilmoittautumispäivästä alkaen.

3.3.6 Muutoksenhaku

Kelan päätöksestä voi valittaa toimittamalla vapaamuotoisen valituskirjelmän päätöksen tehneeseen toimistoon. Jos Kela ei katso voivansa oikaista tekemäänsä päätöstä vaaditulla tavalla, se välittää valituksen edelleen muutoksenhakulautakuntaan. Muutoksenhakulautakunnan päätöksestä voi valittaa vakuutus oikeuteen, joka on menettelyn ylin ja viimeinen valitusaste. Tarkemmat ohjeet ovat Kelan verkkosivuilla [www.kela.fi/paatoksesta_valittaminen].

3.4 Apurahakausi ja kuntien palvelut

3.4.1 Lasten päivähoito

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmilla on oikeus saada lapselleen kunnan järjestämä päiväkotitai perhepäivähoitopaikka. Vanhemmat voivat valita lapselleen kunnan järjestämän päivähoidon, hoitaa lasta kotihoidon tuella kunnes lapsi täyttää kolme vuotta tai järjestää alle kouluikäisen lapsen päivähoidon yksityisen hoidon tuen turvin.

Kunnan järjestämässä päivähoitossa maksut määräytyvät perheen koon ja tulojen perusteella prosenttiperusteisesti. Perheeseen lasketaan yhteistaloudessa avioliitossa tai avio-

liitonomaisissa olosuhteissa elävät henkilöt sekä heidän kanssaan samassa taloudessa asuvat molempien puolisoitten alaikäiset lapset. Tuloina otetaan huomioon veronalaiset ansio- ja pääomatulot sekä veroista vapaat tulot. Jos kuukausitulot vaihtelevat, otetaan kuukausituloina huomioon viimeksi kuluneen vuoden keskimääräinen kuukausitulo. Apurahat rinnastetaan tässä palkkaan. Sen sijaan lain mukaan opintoja, niin perus- kuin jatko-opintoja varten saatuja apurahoja ja muita vastaavia avustuksia ei oteta huomioon tuloina päivähoitomaksua määriteltäessä.

Kuntien rahoittamasta, mutta Kelan maksamasta kotihoidontuesta on tietoa edellä kohdassa 4.1.1.

3.4.2 Oikeuden päätös päivähoitomaksusta

Oikeuskysymyksenä asiassa oli, onko tohtorin tutkinnon suorittamista varten myönnetty nuoren tutkijan apuraha otettava tulona huomioon määriteltäessä perheen maksukykyä lapsen päivähoitossa. Turun yliopistosäätiö oli myöntänyt toiselle lapsen vanhemmista tohtorin tutkinnon suorittamista varten nuoren tutkijan apurahan. Lääninoikeus katsoi äänin 2–1, että kysymyksessä oli opintojen johdosta suoritettava apuraha, jota ei oteta huomioon maksukykyä määriteltäessä.

Eri mieltä ollut jäsen katsoi, että "apuraha on myönnetty työskentelyedellytysten turvaamiseksi tutkimustoiminnan aikana ja että se on näissä oloissa palkkaan verrattava tulo, joka on otettava huomioon määriteltäessä maksukykyä lasten päivähoitossa". (Turun ja Porin LO /22.4.1997)

3.4.3 Muutoksenhaku

Kunnan antamasta lopullisesta päätöksestä voi yleensä valittaa hallinto-oikeuteen. Hallinto-oikeus ratkaisee valituksen perusteella, onko valituksenlainen viranomaisen päätös lainmukai-

nen. Jos hallinto-oikeuden ratkaisu ei tyydytä, voi asiasta joissain tapauksissa valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

4. VEROTUS

4.1 Apurahan veronalaisuus

Tuloverolain mukaan opintoja, tieteellistä tutkimusta tai taiteellista toimintaa varten saadut stipendit tai muut apurahat taikka tieteellisen, taiteellisen tai yleishyödyllisen toiminnan tunnustukseksi saadut palkinnot eivät yleensä ole veronalaista tuloa. Rajanveto ”tieteellisen tutkimuksen” ja muun tyyppisen tutkimuksen välillä saattaa tässä yhteydessä olla hankalaa. Yhden määrittelyn mukaan verovapaata on tieteelliseksi tarkoitettu tutkimus, jossa on käytetty alan tieteellisiä menetelmiä. Asiaa on ratkottu muutamissa oikeustapauksissa, joita esitellään jäljempänä.

Pääsäännöstä huolimatta myös tieteelliseen tutkimukseen myönnettyt apurahat ovat tietyin edellytyksin veronalaisia. Veronalaisuus riippuu myöntäjistä ja maksetusta määrästä. Julkisyhteisön tai Pohjoismaiden neuvoston antamat stipendit, opintoapurahat ja muut apurahat sekä palkinnot ovat aina verovapaita.

Julkisyhteisöjä ovat muun muassa valtio, läänien taidetoimikunnat, kunnat, kuntayhtymät, evankelisluterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkkokunta, Suomen Pankki, Kansaneläkelaitos, Taiteen keskustoimikunta, Suomen Akatemia sekä sosiaali- ja terveysministeriön valvonnassa toimiva työsuojelurahasto.

Uuden yliopistolain (558/2009) mukaan suomalaisista yliopistoista kaksi on itsenäisiä yksityisoikeudellisia säätiöitä ja 12 itsenäisiä julkisoikeudellisia laitoksia. Tuloverotuksessa kumpaakaan ryhmää ei valtiovarainministeriön ottaman kannan mukaan pidetä julkisyhteisönä. Sellaisia eivät tässä yhteydessä ole myöskään yksityistaloudelliset yhdistykset ja säätiöt, Suomen

Kulttuurirahasto, ulkomaiset valtiot, ulkomaiset julkisyhteisöt, valtion tai kunnan omistamat yhteisöt, esimerkiksi osakeyhtiöt, rekisteröidyt yhdistykset ja poliittiset puolueet.

Säätiöiltä, yliopistoilta ja muilta ei-julkisyhteisöiltä saadut apurahat ja palkinnot ovat veronalaista tuloa siltä osin kuin verovelvollisen verovuonna saamien kaikkien – myös julkisyhteisöjen antamien – apurahojen ja palkintojen yhteenlaskettu määrä tulon hankkimisesta johdettujen menojen vähentämisen jälkeen ylittää valtion taiteilija-apurahan vuotuisen määrän, joka 1.3.2013 alkaen on 19 728,90 euroa eli 1 649,77 euroa kuukaudessa. Määrä nousee hie- man vuosittain, joten se pitää tarkistaa kunakin vuonna.

Ulkomaiselta maksajalta saadun apurahan verotus selvitetään aina tapauksittain riippuen siitä, mistä maasta apuraha maksetaan. Verotusvaltio ratkaistaan tavallisesti Suomen ja maksajan kotivaltion välisen verosopimuksen perusteella. Jos apuraha voidaan verottaa Suomessa, sen veronalaisuus ratkaistaan apurahoja koskevien yleisten periaatteiden mukaan. Ulkomailta saadut apurahat rinnastetaan muulta kuin julkisyhteisöiltä saatuihin apurahiin eli ne ovat veronalaisia, jos saajan kaikkien tiettyinä vuonna myönnettyjen apurahojen yhteismäärä ylittää valtion taiteilija-apurahan vuotuisen määrän. Myös ulkomailta saaduista apurahoista vähennetään ennen yhteismäärän laskemista tulonhankkimiskulut.

Muuhun kuin opintoihin, tieteelliseen tutkimukseen tai taiteelliseen työskentelyyn saadut apurahat ovat myöntäjistä riippumatta veronalaisia. Arvioitaessa apurahan verottomuutta on erotettava tieteen harjoittaminen toisen lukuun tehdystä työstä. Jälkimmäisessä tapauksessa verottaja tulkitsee apurahan palkkatuloksi. Verottaja kiinnittää tässä huomiota muun muassa seuraaviin seikkoihin:

- kuka on apurahan saaja
- onko apuraha yleisesti anottavissa

- onko apurahan saajan ja myöntäjän välillä työsuhde
- onko apuraha vastike tehdystä työstä
- onko apurahansaaja ollut omasta toimestaan vapaalla
- onko apuraha myönnetty ilman hakemusta
- mitä selvityksiä apurahan hakijan on täytynyt esittää
- onko apurahan myöntämiseen liitetty erityisiä ehtoja
- onko apurahan myöntäjä yleishyödyllinen yhteisö

Veronalainen apuraha on aina sen verovuoden tuloa, jona se on nostettavissa, ei tosiasiallisen nostovuoden tai vuosien.

Apurahan myöntäjän on ilmoitettava yli tuhannen euron apurahasta verohallinnolle. Ilmoituksessa on mainittava apurahan- tai stipendinsaajan nimi, henkilötunnus, osoite, rahan käyttötarkoitus sekä maksettu määrä. Apurahansaaja ilmoittaa maksajalle henkilötunnuksensa viimeistään sopiessaan maksutavasta.

Silti myös apurahansaaja ilmoittaa verotajalle saamiensa apurahojen määrän veroilmoituksen kohdassa Muut ansiotulot. Kohdassa Lisätiedot annetaan selvitys apurahojen maksajista, käyttötarkoituksista ja myönnettyjen apurahojen määrästä. Apurahansaajan tulee huolehtia siitä, että hän saa apurahan myöntämisestä kirjallisen päätöksen, josta ilmenee apurahan myöntäjä, -saaja, käyttötarkoitus, erityisehdot ja maksuaikataulu. Mahdollinen vero maksetaan itse jälkikäteen.

Jos apurahansaaja käyttää apuraha apu-työvoiman palkkaamiseen, saaja on vastuussa normaaleista työnantajavelvoitteista ja siitä, että veroviranomaiset saavat selvityksen apura-

han käyttämisestä tältä osin. Jos apurahan saanut tutkimusryhmä palkkaa itselleen apulaisia, näiden saama korvaus on palkkaa, vaikka sen rahoittamiseen käytettäisiin tutkimusryhmän saamaa apuraha.

Mikäli apurahansaaja on palvelussuhteessa apurahan myöntäjään, katsotaan apuraha pääsääntöisesti korvaukseksi tehdystä työstä ja siten verotettavaksi ansiotulona. Myös muuhun tarkoitukseen kuin opintoja, tieteellistä tutkimusta tai taiteen harjoittamista varten myönnetty apurahat ovat veronalaista tuloa myöntäjältä riippumatta. Esimerkiksi jonkin määrätyn työn tekemistä varten stipendin nimellä saatu korvaus (palkka) on veronalaista tuloa, ja tällöin työnantajan velvollisuus on myös maksaa työntekijän sosiaalikulut.

4.2 Apurahoihin kohdistuvien kulujen vähentäminen

Verovapaan määrän ylittävistä apurahan osasta voi vähentää tulon hankkimisesta aiheutuneita kuluja. Niitä saattaa tulla esimerkiksi tutkimukseen liittyvistä opintomateriaaleista, apuhenkilöistä, matkoista tai puhtaaksikirjoituksesta, ja niistä tulee toimittaa selvitys veroviranomaisille. Tutkimusryhmälle myönnetystä apurahasta vähennetään ensin ryhmän menot. Jäljelle jäänyt osa jaetaan ryhmän jäsenille, jotka voivat lisäksi vähentää omat menonsa.

Jos tutkimustyöstä aiheutuu kuluja, ne ilmoitetaan veroilmoituksen kohdassa Tulonhankkimiskulut. Usein kulut syntyvät vasta apurahan myöntöä seuraavina vuosina, jolloin apuraha tosiasiaa käytetään. Niitä voidaan verotuksessa ottaa selvityksen perusteella huomioon niin sanottuna kustannusvarauksena.

Apuraha voidaan myöntää työskentelyapurahana elinkustannusten maksamista varten, kohdeapurahana taiteellisen tai tieteellisen toiminnan kulujen maksamista varten tai näiden yhdistelmänä. Saajan on selvitettävä verotajalle, mihin tarkoitukseen apuraha on myönnetty. Pelkästään työskentelyyn tarkoitettua apuraha tai apurahan osaa ei ole tarkoitettu kattamaan

tieteellisestä työstä aiheutuneita kuluja. Niihin ei toisin sanoen saa kohdistaa toiminnan menoja, vaan ne on vähennettävä kuluihin tarkoitettusta osuudesta tai apurahansaajan muista tuloista. Jos muita tuloja ei ole, kuluista vahvistetaan tappio. Vähennys voi myös siirtyä perhekohtaisena vähennyksenä puolisolalle.

Kohdeapuraha saadaan rajattua käyttötarkoitusta varten, kuten tutkimuksesta aiheutuviin kuluihin, matkoihin tai konferensseihin. Kohdeapurahalla katettuja kuluja ei voi vähentää tulo-hankkimiskuluina muista tuloista.

Apurahan veronalaista osaa laskettaessa vähennetään ensin apurahiin kohdistuneet kulut. Muun selvityksen puuttuessa apurahiin kohdistuneet kulut jaetaan apurahojen suhteessa. Omalle tulokinnalle veronalaisesta rahamäärästä kannattaa pyytää varmennus verotoimistosta.

Esimerkki apurahan veronalaisen osan laskemisesta:

1. Työsuojelurahaston myöntämä apuraha: 11 445 €

2. Ei-julkisyhteisön myöntämiä apurahoja: 16 800 €

apurahoja yhteensä 28 245 €
Kustannuksia yhteensä 8 255 €

Kustannusten jakautuminen:

1. Työsuojelurahaston apuraha:
 $(11\,445\text{ €}/28\,245\text{ €}) \times 8\,255\text{ €}$
= kustannukset 3 344,95 €

2. muut apurahat:
 $(16\,800\text{ €}/28\,245\text{ €}) \times 8\,255\text{ €}$
= kustannukset 4 910,05 €

Apurahojen nettomäärät:

1. Työsuojelurahaston apurahan nettomäärä:
 $11\,445 - 3\,344,95 = 8\,100,05\text{ e}$

2. Muun kuin julkisyhteisön apurahan nettomäärä:
 $16\,800 - 4\,910,05 = 11\,889,95\text{ e}$

Esimerkissä julkisyhteisön myöntämä apuraha on kokonaan verovapaa. Muun kuin julkis-

yhteisön myöntämästä apurahasta jää verotettavaksi 261,10 euroa eli määrä, jolla apurahojen nettomäärät yhteensä (19 990 euroa) ylittävät valtion taiteilija-apurahan määrän 19 728,90 (vuoden 2013 tasossa).

Apurahansaajan muiden tulojen, esimerkiksi eläkkeen, vaikutuksesta apurahan verotto-muuteen ei ole mainintaa tuloverolaissa.

4.3 Oikeuden päätöksiä

Alla olevat ennakkotapaukset vetävät rajaa tieteellisen tutkimustyön ja muun kirjoittamisen välillä.

Lehtori oli saanut apurahan Liikesivistysrahastolta ajanmukaisen talousmatematiikan oppikirjan laatimista varten kauppakoulujen ja -opistojen sekä oppikoulujen yläluokkien talousmatematiikan tarpeisiin. Katsottiin, että apuraha ei ollut annettu tieteellistä tutkimustyötä varten eikä sitä näin ollen pidetty verovapaana. (KHO 1952 II 489)

Säätiö, joka sääntöjensä mukaan tukee tieteellistä tutkimustyötä, antoi kauppa-keakoulun kirjastossa toimivalle bibliografia-työryhmälle sen anoman apurahan Suomen kansantaloustieteellisen kirjallisuuden bibliografian laatimiseksi. Työryhmän jäsenet laativat bibliografian työaikansa ulkopuolella ja jakoivat apurahan keskenään tehtävään käytettyjen työtuntien mukaan. Jäsenet olivat koulutukseltaan kirjastotoimihenkilöitä. Apuraha ei katsottu tieteellistä tutkimustyötä varten annetuksi stipendiksi, eikä verovapaaksi tuloksi. (KHO 7.6.1978/2774)

Suomen Kulttuurirahaston Keski-Suomen rahasto ja X:n läänin taidetoimikunta olivat myöntäneet kirjastonhoitaja A:lle 15 000 markan ja 10 000 markan suuruiset apurahat X:n bibliografian laatimista varten. A:lle oli myönnetty palkatonta virkavapautta varsinaisesta työstään puheena olevan työn tekemistä varten. A:lla ei ollut toimeksian-

tosuhdetta hanketta varten perustettuun neuvottelukuntaan, eikä A myöskään ollut saanut muuta korvausta suorittamastaan työstä. Ratkaisussa apurahoja pidettiin tieteellistä työtä varten annettuina verovapaina apurahoina. (KHO 9.4.1991/1168)

Seuraavassa tapauksessa määritellään, onko apuraha vastike tehdystä työstä vai ei, eli käytännössä onko kyseessä apuraha vai palkka. Huomiota on kiinnitetty esimerkiksi siihen, tehdäänkö tutkimusta toisen ohjauksessa ja valvonnassa sekä kuka saa oikeuden tutkimustuloksiin:

Sosiaalihuollon alalla toimiva yleishyödyllinen säätiö oli myöntänyt A:lle vuosiksi 1975–1977 apurahan, jonka turvin tämän tuli selvittää suomalaisen yhteiskunnan sosiaalihuollon nykytila ja tulevaisuuden tavoitteet. Säätiön ja tutkijan välillä tehdystä tutkimussopimuksessa oli määräys siitä, että tutkimus suoritetaan säätiön hyväksymän tutkimussuunnitelman mukaisesti. Samoin oli sovittu, että säätiö sai eräin rajoituksin rajoittamattoman käyttöoikeuden tutkimuksen tuloksiin ja sen aikana syntyvään materiaaliin. Säätiö valvoi ja ohjasi tutkimuksen edistymistä tätä tehtävää varten asettamansa erityisen neuvottelukunnan avulla. Kun tutkimussopimus oli tutkimusajaksi varatun määräajan kuluessa molemmin puolin irtisanottavissa, apuraha katsottiin palkaksi eikä verovapaaksi apurahaksi. (KHO 29.10.1976 no 4136)

Seuraavassa oikeuden ratkaisussa on tähdennetty, ettei tutkimuskuluja voi vähentää elatukseen tarkoitettusta työskentelyapurahasta, vaan ne on vähennettävä muista tuloista:

A:lla oli vuosina 2002 ja 2003 eläketuloa noin 45 000 €. Lisäksi A:lla oli vähäisiä muita ansiotuloja. K:n säätiö oli myöntänyt A:lle väitöskirjatutkimusta varten tutkijapurahan 13 000 euroa ja tutkimuskuluihin 2 000 euroa. Apurahasta 10 000 euroa maksettiin kahdessa erässä vuonna 2002 ja kolmas erä 5 000 euroa vuonna 2003, kun väitöskirjan painatuslupa oli saatu. A vaati

vähennettäväksi ansiotuloistaan vuodelta 2002 tutkimuskulut siltä osin kuin 2 000 euron tutkimuskulukorvaus ei niitä kattanut eli 6 945 euroa ja 5 000 euroa vuodelta 2003. Verotuksessa määrät oli jätetty vähentämättä ensisijassa sillä perusteella, että ne oli katsottava tulleen katetuiksi apurahalla.

Korkein hallinto-oikeus katsoi, että eläketulosta huolimatta säätiön myöntämä apuraha oli 13 000 euron osalta tarkoitettu niin sanotuksi työskentelyapurahaksi, eikä A:n tutkimusmenoja voitu katsoa tältä osin suoritettuna saadulla apurahalla. A:lla oli näin ollen oikeus vähentää tieteellisestä työstä aiheutuneet vähennyskelpoiset menot tuloistaan. Kun väitöskirjaan johtanutta työtä voitiin pitää tuloverolain 31 §:n 1 momentin 4 kohdassa tarkoitettuna tieteellisenä työnä, menojen vähentämisen esteenä ei ollut se seikka, että A:n ansiotulot olivat verovuosi-
na muodostuneet lähes yksinomaan eläketulosta. (KHO 25.1.2010/4)

Verotusta koskevien säädösten muutosten ja erilaisten tulkintojen takia apurahan saajan on vähänkin epäselvissä tapauksissa syytä pyytää ohjeita suoraan verottajalta [www.vero.fi].

Acatiimi-lehden veroliitteissä [www.acatiimi.fi] on lisätietoja ja esimerkkejä erityisesti tieteenharjoittajan verotuksesta.

4.4 Muutoksenhaku

Verotukseen haetaan muutosta tekemällä oikaisuvaatimus verotuksen oikaisulautakunnalle. Sen päätökseen voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta, jonka päätöksestä voi valittaa edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

5. ULKOMAILLA TYÖSKENTELY

Useat säätiöt ja säätiöiden post doc -pooli, Suomen Akatemia, kansainvälistä liikkuvuutta

edistävää opetus- ja kulttuuriministeriön alainen CIMO [www.cimo.fi] ja muut tahot myöntävät apurahoja ulkomailla työskentelyä varten. Suomesta myönnetyn apurahan lisäksi mahdollisia rahoitusmuotoja ovat kohdemaasta, vastaanottavasta organisaatiosta tai kansainväliseltä järjestöltä saatava apuraha. Esimerkiksi Euroopan komission rahoittamassa Erasmus Mundus -ohjelmassa opiskelevat voivat saada apurahaa maisterin- tai tohtorintutkinnon suorittamiseen Euroopassa. Opiskelija hakee tällöin apurahaa suoraan oppilaitoksesta samalla kun hakee opiskelupaikkaa. Tietoa kotimaisista ja ulkomaisista rahoittajista on Säätiöpalvelun ylläpitämässä Aurora-tietokannassa [www.aurora-tietokanta.fi/].

Apurahan varassa ja työsuhteessa ulkomailla työskentelevän sosiaaliturvan järjestäminen poikkeavat toisistaan, vaikka pääsäännön mukaan molemmat kuuluvat työskentelyvaltionsa sosiaaliturvan piiriin. Käytännössä Suomesta myönnetyn apurahan varassa ulkomaille lähtevän tutkijan kannattaa kuitenkin ottaa MyEL-vakuutus ja hakea päätöstä Suomen sosiaaliturvassa pysymiseksi. MyEL-vakuutusta ei voida myöntää, ellei kuulu Suomen sosiaaliturvaan.

Jos apurahan myöntäjä on ulkomainen tai kansainvälinen taho, voi opiskelija tai tutkija siinäkin tapauksessa pysyä Suomen sosiaaliturvan piirissä. Oikeutta haetaan tällöin Kelalta, joka päättää asiasta tapauskohtaisesti. Suomen sosiaaliturvaan kuuluvilla on oikeus muun muassa lapsilisään, äitiysavustukseen, vanhempainrahaan ja tietyin edellytyksin sairauspäivärahaan. Oikeus suomalaisen sosiaaliturvaan saattaa olla myös Suomesta otettavan matkavakuutuksen edellytyksenä.

Useimmissa maissa apurahansaajille ei ole Mela-turvaan verrattavaa vakuutusjärjestelmää, poikkeuksena tästä on Sveitsi. Apurahansaajan kannattaakin selvittää työskentelymaan sosiaaliturvasäännökset, ja harkita siltä pohjalta parasta ratkaisua. Joissain tapauksissa kirjoilla olo tietyssä maassa takaa ainakin perusterveydenhuollon.

Tietoa sosiaaliturvan yhteensovittamisesta EU-maissa, ETA-maissa ja Sveitsissä ja näiden

maiden sosiaaliturvajärjestelmistä on Euroopan komission [ec.europa.eu/social/home.jsp?langId=fi] verkkosivulla ja Eurocadresin Mobil-net. [www.eurocadres.org/mobilnet/] -verkkokäsikirjassa. Maakohtaista tietoa myös Euroopan ulkopuolisten maiden sosiaaliturvasta ja terveydenhuollosta saa CIMOn maatiето.net -palvelusta [www.maatiето.net/].

Hyödyllistä tietoa ulkomaille lähtijälle on koottu Eläketurvakeskuksen [www.etk.fi/ulko-maantyo] ja Kansaneläkelaitoksen [www.kela.fi/maasta-ja-maahanmuutto] verkkosivuille.

Lisätietoa ulkomailla työskentelevän tutkijan työttömyysturvasta saa Työttömyyskassojen yhteisjärjestön sivulta [www.tyj.fi].

Verohallinnon [www.vero.fi/fi-FI/Henkiloasiakkaat/Suomesta_ulkomaille] yleiset ohjeet ulkomaille lähtijöille ja Kansainvälisen verotuksen käsikirja [[www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Kansainvaliset_tilanteet/Tyontekijat/Kansainvalisen_verotuksen_kasikirja_2013\(27029\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Kansainvaliset_tilanteet/Tyontekijat/Kansainvalisen_verotuksen_kasikirja_2013(27029))] saattavat nekin olla avuksi.

5.1 Sosiaaliturva

Suomesta myönnetyn apurahan varassa ulkomailla työskentelevä tutkija, jolla on kiinteät siteet Suomeen ja joka välittömästi ennen lähtöä on kuulunut Suomen sosiaaliturvan piiriin, säilyy hakemuksesta Suomen sosiaaliturvassa, enimmillään kymmenen vuotta. Hakemus kannattaa tehdä jo ennen ulkomaille lähtöä.

Apurahansaajan tulee vakuuttaa itsensä Maatalousyrittäjien eläkelaitoksessa (Mela) [www.mela.fi] ja hakea joko Eläketurvakeskuksesta tai Kelasta todistusta osoitukseksi Suomen sosiaaliturvaan kuulumisesta. Apurahansaajan on ilmoitettava Melaan vakuutushakemusta tehtäessä, jos hän työskentelee kokonaan tai osittain ulkomailla, samoin jos työskentelymaa vaihtuu. Ilmoitus Melaan kannattaa tehdä lyhyistäkin ulkomaanvierailuista matkan aikana sattuvan työtapaturman varalta.

Eläketurvakeskuksesta lupaa haetaan, kun työskentelymaa on

- EU-maa, ETA-maa (Islanti, Lichtenstein ja Norja) tai Sveitsi, joissa ovat voimassa sosiaaliturvan yhteensovit-tamissäännöt tai
- Chile, Intia (sopimus tulossa), Israel, Kanada/Québec tai Yhdysvallat, joiden kanssa Suomella on kahden-keskinen sosiaaliturvasopimus

Kelasta poikkeuslupaa haetaan, kun ollaan lähdössä muihin maihin, esimerkiksi Venäjäl-le tai Kiinaan, sekä sosiaaliturvasopimusmaista Australiaan. Ulkomaille mukaan lähtevien per-heenjäsenten tulee niin ikään hakea Suomen sosiaaliturvaan kuulumista Kelalta. Samoin, jos apurahan myöntäjä on ulkomainen järjestö tai muu taho, Suomen sosiaaliturvassa pysymistä tulee hakea Kelalta. Kun ulkomaantyöskente-ly kestää alle vuoden, täytetään Kelan lomake Y 39 "Ilmoitus muutosta ulkomaille tai tilapäi-sestä oleskelusta ulkomailta". Kun työskentely kestää yli yhden vuoden, täytetään Kelan lomake Y 38 "Hakemus Suomen asumisperusteisen so-siaaliturvan soveltamisesta Suomesta muutetta-essa".

Suomesta myönnetyn apurahan turvin EU-maassa, ETA-maassa, Sveitsissä tai sosiaaliturva-sopimusmaassa (lukuun ottamatta Australiaa) työskentelevän tutkijan on haettava Eläketurva-keskuksesta [www.etk.fi/fi/service/apurahan-saajalle/358/apurahansaajalle] A1-todistusta (verkkolomake ETK 2159) osoitukseksi kuulumisesta Suomen sosiaaliturvaan. Todistuksella apu-rahansaaja voi työskentelymaassaan osoittaa, että sosiaalivakuutusmaksut maksetaan Suo-meen. Sama koskee useammassa kuin yhdessä mainituista maista työskentelevää. Eläketurva-keskus ilmoittaa myöntämästään todistuksesta Kelaan.

Kela toimittaa ilman eri hakemusta EU-maassa, ETA-maassa tai Sveitsissä työskentele-välle apurahansaajalle eurooppalaisen sairaan-hoitokortin. Kortti oikeuttaa oleskeluvaltion lakisääteisen terveydenhuoltojärjestelmän mu-kaiseen hoitoon ja korvaukseen hoidosta. Myös

sosiaaliturvasopimukset takaavat sairaanhoi-to-oikeuden tietyissä tilanteissa. Esimerkiksi Kanadan Quebecissä apurahan varassa työs-kentelevät tutkijat ovat oikeutettuja sairausva-kuutukseen ja sairaanhoitoon.

Muissa kuin edellä mainituissa valtioissa oi-keutta sairaanhoitoon ei ole määritelty kansain-välisellä lainsäädännöllä tai sopimuksilla. Tällöin oikeutta sääntelee ainoastaan kohdemaan kan-sallinen lainsäädäntö.

Päätökseen Suomen sosiaaliturvan sovel-tamisesta vaikuttavat apurahan lisäksi mahdol-liset muut ansiolähteet. Jos tutkija saa apurahan lisäksi palkkaa, hän kuuluu työskentelymaan sosiaaliturvan piiriin (mikäli työskentely täyttää kyseisen maan vähimmäisehdot). Ulkomailta tehdystä työstä pitää aina ilmoittaa Kelaan.

5.2 Työttömyyskassan jäsenyys

Pelkän apurahan varassa työskentelevän ei kan-nata erota liiton ja työttömyyskassan jäsenyy-destä ulkomaille lähtiessä, vaan maksaa normaali-sti liiton apurahalla työskenteleville määritelty jäsenmaksu. Jos tutkija Suomeen palatessaan on työtön, lasketaan hänen työttömyyspäivärahan-sa apurahakautta edeltävien tulojen mukaan. Jos jäsenyys lopetetaan ulkomailta olon ajaksi, voi työttömyyskassan jäseneksi liittyä uudelleen vasta palkkatyösuhteen aikana. Ansiosidonnai-sen päivärahan saamiseksi on myös täytettävä uudelleen työssäoloehto, joka vuoden 2014 alusta on 26 viikkoa.

5.3 Verotus

Suomesta myönnetty apuraha, jonka turvin läh-detään työskentelemään ulkomaille, verotetaan yleensä Suomessa ja samoin perustein kuin muut-kin Suomesta myönnettyt apurahat. Apuraha on tässäkin tapauksessa aina sen verovuoden tuloa, jona se on ensimmäisen kerran nostettavissa.

Ulkomaiselta maksajalta saadun apurahan verotusvaltio ratkaistaan Suomen ja maksajan kotivaltion välisen verosopimuksen perusteel-la. Niissä ei yleensä ole määräyksiä apurahan

verottamisesta, ja verotus ratkaistaan erikseen mainitsematonta tuloa koskevan artiklan ("muu tulo") perusteella. Tavallisesti yksinomaan apurahansaajan asuinvaltio verottaa, mutta joidenkin verosopimusten mukaan "muu tulo" voidaan verottaa myös lähdevaltiossa. Mahdollinen kaksinkertainen verotus hyvitetään yleensä apurahansaajalle.

Jos muualta kuin Suomesta saatua apurahaa verotetaan työskentelyvaltiossa, on itse selvitettävä työskentelyvaltion viranomaisilta verotukseen liittyvät seikat (veron suuruus, määräytymisperuste, maksutapa, veroilmoitus yms.). Työskentelyvaltion määräämät verot ja maksut hoidetaan saatujen ohjeiden mukaisesti sekä huolehditaan veroilmoituksen antamisesta myös työskentelyvaltiossa.

6. TIEEENTEKIJÖIDEN LIITTO APURAHALLA TYÖSKENTELEVÄN TURVANA

Tieteentekijöiden liitto on pitkään kiinnittänyt julkisuudessa huomiota apurahakaudella olevien tutkijoiden asemaan. Liitto on ollut aktiivisesti ja pitkäjänteisesti mukana apurahalla työskentelevien sosiaali- ja työttömyysturvan parantamisessa. Vuonna 2001 liitto esitti, että opetusministeriö asettaisi työryhmän pohtimaan asiaa (kirjelmä on julkaistu Acatiimissa 4/2001). Työryhmän asetti vuonna 2003 sosiaali- ja terveysministeriö. Hanke kaatui tuossa vaiheessa erimielisyyteen siitä, miten sosiaaliturva järjestettäisiin ja kuka sen maksaisi.

Syksyllä 2006 muutamat tutkijat perustivat taiteilijoiden ja tutkijoiden sosiaaliturvaa ajavan TATUSOTU-työryhmän. Tieteentekijöiden liitto oli kiinteässä yhteistyössä ryhmän kanssa ja yhteinen pyrkimys oli tuoda julkisuuteen ja päättäjien tietoon apurahalla työskentelevien ongelmia. Työ tuotti tuloksia kevään 2007 hallitusneuvotteluissa, kun hallitusohjelmaan saatiin lupaus tieteentekijöiden sosiaali- ja työttömyysturvan parantamisesta.

Tieteentekijöiden liiton oma sosiaaliturvatyöryhmä (ns. Sotu-ryhmä) osallistui apurahalain valmisteluprosessiin sen kaikissa vaiheissa, muun muassa ministeriöiden työryhmissä yhtenä virallisena neuvottelijana. Tämä näkyi myös lopputuloksessa, esimerkiksi siinä, ettei sosiaaliturvan järjestäminen pienennä apurahansaajan käteen jääviä tuloja. Tieteentekijöiden liitto ja TATUSOTU-ryhmä vaikuttivat keskeisesti myös siihen, että työministeriö perusti keväällä 2007 taiteentekijöiden erityiskysymyksiin perehtyneiden työvoimaneuvojien verkoston, jonka kouluttamiseen liiton asiantuntijat osallistuivat. Tavoitteet kirjautuivat niin ikään työvoimatoimistoille annettuun ohjeistukseen, jonka mukaan tutkijat saattoivat työttömyysjakson aikana pitää yllä ammattitaitoaan ja käyttää aikaansa uusien apurahojen hakemiseen.

Liitto on puuttunut myös yliopistouudistuksen jälkeisiin ongelmiin, kuten apurahakaudella olevien tutkijoiden työtilakysymykseen. Liitto vaati vuonna 2011 asiasta selkeää ohjeistusta. Se suositti, että laitos tai tiedekunta sekä ei-palvelussuhteessa oleva tutkija tekisivät sopimuksen, jossa määriteltäisiin tutkijan oikeudet ja velvollisuudet. Lisäksi esitettiin neuvottelua säätiöiden, henkilöstöjärjestöjen ja rehtoreita edustavan Suomen yliopistot UNIFIn kesken, jotta yliopistojen ja säätiöiden käytäntöihin saataisiin yhtenäisyyttä.

Työskentelyolot paranevatkin vuonna 2014, kun Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan hyväksymä sopimusmalli otetaan käyttöön. Sen mukaan apurahan myöntäjät maksaisivat yliopistoille seitsemän prosentin kulukorvauksen apurahakaudella olevien tutkijoiden työtiloista, -välineistä ja palveluista. Tieteentekijöiden liitto seuraa uudistuksen toteutumista ja puuttuu esille tuleviin ongelmiin.

6.1 Liiton ja työttömyyskassan jäsenyys

Tieteentekijöiden liitto on yliopistojen ja tutkimuslaitosten opettajien, tutkijoiden, tietopalveluhenkilöstön ja muiden akateemisten asian-

tuntijoiden ammattijärjestö. Siihen kuuluu niin työsuhteessa olevia, apurahalla työskenteleviä kuin työttömiä tutkijoita. Jäsenmaksu apurahaja työttömyyskaudella on kuusi euroa kuukaudessa. Liiton jäsenet ovat vakuutettuina työttömyyden varalta Opettajien työttömyyskassassa [www.opetk.fi].

Apurahakaudella tai työttömänä parhailaan oleva tutkija ei voi liittyä työttömyyskassaan, vaan sen jäsenyyttä haettaessa on oltava palkkatyössä. Työsuhteen kestoa ei ole säädelty, joten lyhytkin sopimus oikeuttaa työttömyyskassan jäsenyyteen. Kassasta ei myöskään tarvitse erota apurahakauden alkaessa, jos jäsenyys on hyväksytty aiemman työsuhteen perusteella.

6.2 Paikallisyhdistykset ja apurahalla työskentelevät tutkijat

Työyhteisössä syntyvissä ristiriidoissa Tieteentekijöiden liiton apurahalla työskentelevien jäsenten tukena ovat ennen muuta paikallisyhdistyksen hallituksen jäsenet, mutta myös luottamusmiehiltä voi kysyä neuvoa.

6.3 Vakuutusturva

Tieteentekijöidenliiton jäsenet on vakuutettu Pohjolassa ja vakuutusedut sisältyvät jäsenmaksuun. **Vapaa-ajan matkustajavakuutuksessa** vakuutettuina ovat liiton alle 68-vuotiaat jäsenet, jotka asuvat vakituisesti Suomessa yli puolet vuodesta ja joilla on voimassaoleva Kelakortti. Vakuutettuina ovat myös jäsenen mukana matkustavat alle 15-vuotiaat perheenjäsenet ja lastenlapset, kuitenkin samanaikaisesti vain yhden Eurooppalaisen matkustajavakuutuksen perusteella. Matkustajavakuutus on voimassa vapaa-ajan matkoilla kaikkialla maailmassa. Hoitokulut korvataan ilman ylärajaa. Vakuutus ei kata matkatavaroita ja on voimassa enintään kolme kuukautta yhtäjaksoisesti kestävillä vapaa-ajan matkoilla. Jos matka kestää kauemmin, Pohjolasta voi saada lisävakuutusturvaa, kuitenkin enintään vuoden kestäväälle matkalle.

Vapaa-ajan tapaturmavakuutuksessa

vakuutettuina ovat liiton alle 68-vuotiaat jäsenet, joilla on väestötietojärjestelmän ja kotikuntalain mukaan kotipaikka Suomessa. Se antaa vakuutetulle turvaa hoitokulujen ja pysyvän haitan varalta sekä omaisille kuoleman varalta. Vakuutus on voimassa työajan ja työmatkojen ulkopuolella sattuvien tapaturmien varalta kaikkialla maailmassa. Koska apurahan turvin työskentelevä tutkija ei ole palvelussuhteessa, Eurooppalaisen vapaa-ajan tapaturmavakuutus on hänellä voimassa jatkuvasti.

Tieteentekijöiden liiton jäsenkortti toimii vakuutustodistuksena ulkomailla. Jäsenkortin kääntöpuolella ovat yhteystiedot, joihin hoitava lääkäri tai sairaala ottaa yhteyttä vakavissa sairauksissa ja tapaturmissa. Esittämällä jäsenkortin saa hoidon useimmiten maksutta.

Pohjolasta otettu järjestövakuuutus antaa jäsenille turvaa Tieteentekijöiden liiton järjestötehtävissä ja -tilaisuuksissa kaikkialla maailmassa. Vakuutettuun järjestötoimintaan kuuluvat esimerkiksi liiton toimielinten kokoukset, paikallisyhdistysten kokoukset, koulutustilaisuudet, seminaarit jne. Matkavakuutus koostuu matkustaja-, matkatavara- sekä matkavastuu- ja oikeusturvavakuutuksista.

Lisäksi Pohjolan kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen mukaan jäsen saa alennusta joihinkin vapaaehtoisin vakuutuksiin. Niistä on tietoa Pohjolan verkkosivulla. [www.pohjola.fi/pohjola?cid=331637721] Lisätietoa vakuutuksista saa puhelimitse palvelunumerosta 0303 0303.

6.4 Muut edut

Tieteentekijöiden liiton jäsenet saavat liiton toimistosta apurahalla työskentelevän asemaan liittyvää neuvontaa. Tarjolla on myös oikeudellista palvelua, kuten asianajotoimiston maksutonta puhelinneuvontaa, josta saa tarkempaa tietoa liiton verkkosivulta. [www.tieteentekijoidenliitto.fi]

Tieteentekijöiden liitto on liittynyt muiden akavalaisten liittojen tapaan Jäsenedut.fi-palveluun, [www.jasenedut.fi] josta saa monenlaisia

etuja ja palveluja.

Jäsenetuihin kuuluu myös Akava-kalenteri ja **Acatiimi**. Se on Tieteentekijöiden liiton, Professoriliiton ja Yliopistojen opetusalan liiton jäsenlehti, joka ilmestyy yhdeksän kertaa vuodessa. **Acatiimissa** kirjoitetaan säännöllisesti myös apurahalla työskentelyyn liittyvistä asioista. Lehti ilmestyy painettuna ja verkossa. [www.acatiimi.fi]

7. HYÖDYLLISIÄ LINKKEJÄ

Aurora-tietokannasta [www.aurora-tietokanta.fi] voi etsiä tieteen, taiteen ja kulttuurin rahoitusmahdollisuuksia. Tietokanta sisältää kotimaisia ja ulkomaisia rahoittajia, joiden rahoitusta suomalaisten tai Suomessa asuvien on mahdollista hakea.

Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunnan ylläpitämällä Säätiöpalvelu-sivustolla [www.saatiopalvelu.fi/fi/] tiedotetaan apurahoista ja säätiöistä. Apurahanhakijat ja -saajat voivat etsiä sopivia rahoitusmahdollisuuksia ja saada muuta neuvontaa.

Ulkomailla apurahan varassa työskentelyyn liittyvistä sosiaaliturvakysymyksistä saa tietoa Eläketurvakeskuksesta [www.etk.fi] (EU-maat sekä Islanti, Lichtenstein, Norja ja Sveitsi sekä sosiaaliturvasopimusmaat Chile, Israel, Kanada, Quebec ja Yhdysvallat) ja Kansaneläkelaitoksesta [www.kela.fi] (muut maat).

Lisätietoa apurahansaajien lakisääteisestä vakuuttamisesta saa Maatalousyrittäjien eläkelaitoksesta (Mela). [www.mela.fi] Neuvoja vakuutushakemuksen tekemiseen voi kysellä apurahansaajille tarkoitetusta palvelunumerosta 020 630 0695 sekä sähköpostiosoitteesta vakuutus@mela.fi.

Apurahalla työskentelevien verotukseen liittyvistä kysymyksistä saa lisätietoa verohallinnosta.

[[www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_vero-ohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Apurahat\(25122\)](http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_vero-ohjeet/Henkiloasiakkaan_tuloverotus/Apurahat(25122))]

Tieteentekijöiden liiton verkkosivu.
[www.tieteentekijoidenliitto.fi]

Opettajien työttömyyskassan verkkosivu.
[www.opetk.fi]

TE-palvelut [www.te-palvelut.fi/te/fi/]

8. KÄYTETTYJÄ LÄHTEITÄ

Alanko-Kahiluoto, Outi: Miten apurahatutkija sai sosiaaliturvan. [www.outialanko.fi/politiikka/kirjoitukset/kolumnit/miten-apurahatutkija-sai-sosiaaliturvan]

Apurahatutkijan aseman parantaminen. Suositukset sitoumusperustaiseen tutkimusrahoitukseen. Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta 2013. [www.saatiopalvelu.fi/fi/julkaisut/]

Keikkatyöläisen sosiaaliturvaopas luovien alojen pätkätyöläisille ja yrittäjille. Toim. Terhi Friman ja Tiina Komi. Teatteri- ja Mediatyöntekijät ry, Suomen Journalistiliitto ry, Suomen freelance-journalistit ry, Suomen Näyttelijäliitto ry, Suomen Muusikkojen liitto ry, Freelance-ammattiosasto FAO ry, Helsinki 2010. [www.freet.fi/hyvatie-taa/tiedostot/SOSIAALITURVAOPAS.pdf]

Myrsky, Matti: Apurahojen verokohtelu. Ratkaisun KHO 2010:4 arviointia. Lakimies 2/2010.

Myrsky, Matti ja Linnakangas, Esko: Kansainvälinen henkilö- ja yritysverotus. Talentum, Helsinki 2009.

Puhakka, Antero ja Rautopuro, Juhani: Huojuva lato – isäntiä ja isäntien varjoja? Tieteentekijöiden liiton jäsenkysely 2010. Tieteentekijöiden liitto 2011.

Sainio, Juha: Asiantuntijana työmarkkinoille: Vuosina 2006 ja 2007 tohtorin tutkinnon suorittaneiden työllistyminen ja heidän mielipiteitään tohtorikoulutuksesta. Aarresaari-verkosto, 2010. [www.aarresaari.net/pdf/Asiantuntijana_tyomarkkinoille_netti.pdf]

Sintonen, Kirsti: Säätiöt kaipaavat rahoitukselleen valohoitoa. Acatiimi 9/2012. [www.acatiimi.fi]

Vero-opas apurahansaajille. LAL 2012. [www.luonnontieteilijat.fi/filebank/1560-apuraha_opas_low.pdf]

Maatalousyrittäjien eläkelaitoksen (Mela) kuukausitilastot. [asp.hci.fi/mela/tilastot.nsf]

Tieteentekijöiden liiton nuorille tutkijoille suunnattu kysely 2012 (NuTu 2012).

TIETEENTEKIJÖIDEN LIITTO
FORSKARFÖRBUNDET

The Finnish Union of University Researchers and Teachers

ISBN 978-952-67153-6-0 (nid.)

ISBN 978-952-67153-7-7 (PDF)